

I DIO – Uvod u reviziju i revizija finansijskih izvještaja

1. UVOD U REVIZIJU

Ciljevi učenja:

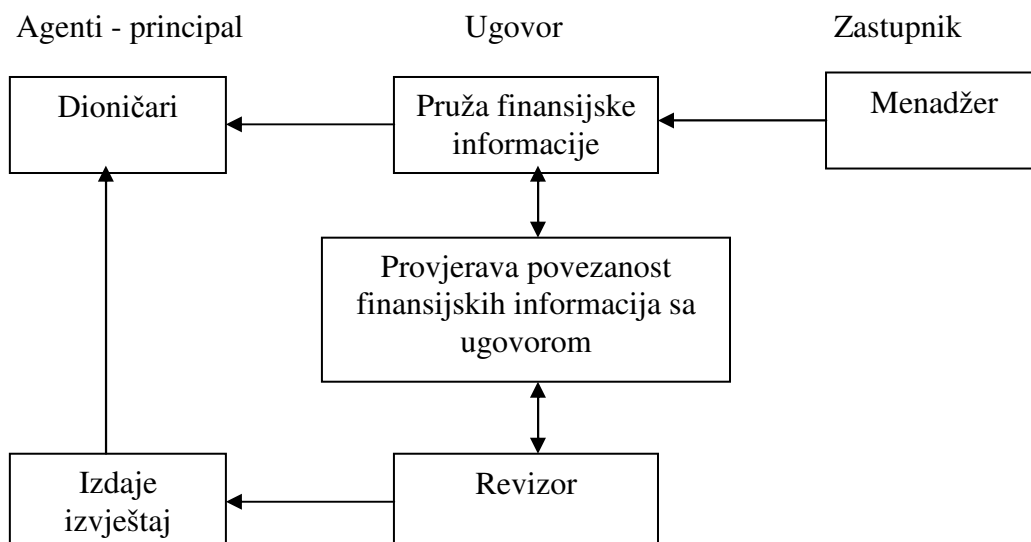
- razumjeti zašto postoji potreba za revizijom
- razumjeti povezanost revizije sa provjerom informacija
- upoznati različite vrste revizije
- upoznati različite vrste revizora
- razumjeti revizorsku struku
- upoznati se sa organizacijama koje djeluju na reviziju finansijskih izvještaja
- upoznati opšteprihvaćene revizijske standarde te njihovu povezanost sa izvještajima o revizijskim standardima (Statements on Auditing Standards ili SAS)

Mjerodavni računovodstveni i revizijski propisi

- revizijski standard 1: Odgovornost i uloga neovisnog revizora (SAS 1; AU 110)
- revizijski standard 1: GAAS (SAS 1; AU 150)

Potražnja za revizijom

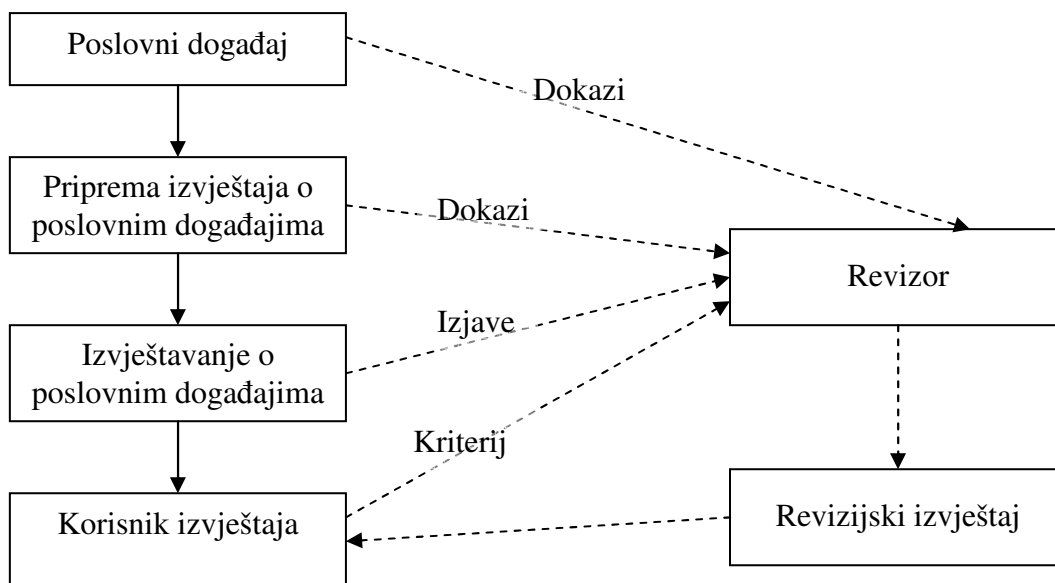
- zašto postoji potražnja za revizijom
 - tragovi revizije još 3000 godina p.n.e.
 - industrijska revolucija i pojava trgovačkih društava dovodi do pojave dioničara
 - odvajanje funkcije vlasništva od funkcije upravljanja i pojava menadžera
 - ugovorni odnos vlasnika i menadžera dovodi do suprotnih interesa
 - potreba za provjerom da li su izvještaji koje je pripremio menadžer u skladu sa ugovornim odredbama
 - sličan odnos postoji i između menadžera i ostalih ugovornih strana (na primjer banke, zaposlenika)

- potražnja za revizijom može biti uzrokovana zakonskim propisima (npr Zakon o vrijednosnim papirima u SAD)

Revizija, provjera informacija i osiguranje kvaliteta informacija

- definicija revizija od strane Odbora za osnovne revizijske koncepte (The Committe on Basic Auditing Concepts): **revizija je sistematičan postupak objektivnog prikupljanja i procjene dokaza, vezanih uz izjavu o ekonomskim aktivnostima i događajima, radi utvrđivanja stepena podudarnosti između tih izjava i utvrđenih kriterija, kao i predočavanje rezultata zainteresiranim korisnicima**
- **Elementi definicije su:**
 - sistematičan postupak
 - objektivno tražiti
 - procijeniti značajnost i valjanost dokaza
 - dokazi moraju biti povezani sa izjavama o ekonomskim aktivnostima i događajima
 - prenos rezultata revizije do zainteresovanih korisnika

- dodatni zahtjevi prema revizorima (osim revizije finansijskih izvještaja su:
 - finansijske informacije usmjerene na budućnost
 - periodične finansijske informacije
 - opis i djelotvornost sistema interne kontrole
 - podudarnost sa zakonskim obavezama ili obavezama po garancijama
 - provjere informacija
 - osiguranja kvaliteta podataka

Revizija kao profesija

- revizija je zanimanje koje služi drugima
- revizija ispunjava uslove za priznavanje profesije a to su: znanje, rad od javnog interesa, potvrđivanje u profesiji, pravila pristupa profesiji i javno povjerenje

Revizija kao vještina

- obavezno poznavanje računovodstvenih, revizorski, pravnih i drugih vještina
- rutine i tehnike rada revizora
- vještina se ogleda u tome da revizor može obavljati neke poslove koje druge osobe ne mogu obavljati
- vještina je rezultat teorijskog osposobljavanja, praktičnog rada i ličnih sklonosti revizora
- vještina je i sposobnost primjene stečenih znanja

Revizija kao teorija

- po načinu rada revizija je slična naučnom istraživanju problema
- obavljanje revizije se vrši u sličnim koracima kao i rješavanje drugih problema:
 - klijent traži reviziju
 - postavljanje hipoteze iskaz je tačan ili nije tačan
 - revizor planira proces revizije
 - revizor prikuplja relevantne i pouzdane dokaze
 - na osnovu dokaza formira mišljenje i sačinjava izvještaj revizije
- razlike revizije i naučnog metoda su:
 - postavljanje problema
 - način zaključivanja
 - primjena rezultata
 - načini prikupljanja podataka

Vrste revizije

- revizija finansijskih izvještaja (uglavnom na osnovu računovodstvenih standarda ali i drugih kriterija – poreskih zakona npr)
- revizija podudarnosti – usklađenosti sa pravilima, politikama, propisima, zakonima, ugovorima i sl.
- Revizija poslovanja – uvid u cjelokupno poslovanje sa aspekta efikasnog korištenja resursa (sinonimi: revizija izvedbe ili revizija uprave)

Vrste revizora

- komercijalni revizori (vanjski, neovisni ili ovlašteni)
 - uglavnom obavljaju reviziju finansijskih izvještaja ali mogu vršiti i reviziju podudarnosti i poslovanja
 - djeluje kao pojedinac ili kao član društva
 - obično mora imati dozvolu za rad (različiti uslovi u pojedinim zemljama, od završenog fakulteta, položenog stručnog ispita, broja godina prakse i slično)
- Interni revizori
 - Angažuje ga pojedinačno preduzeće
 - Također uslovi za obavljanje posla mogu biti regulisani propisima
 - Da rukovodioci interne revizije budu nezavisni u radu što taži da su direktno odgovorni menadžmentu
 - Uglavnom se bave revizijom podudarnosti i poslovanja a manje revizijom finansijskih izvještaja
- Državni revizori
 - Državne agencije za reviziju ili pojedina ministarstva
 - Uglavnom reviziju podudarnosti i poslovanja

Revizorska struka

- Problematika koja djeluje na struku
 - Neispunjena očekivanja (kao odgovor uvedeni revizijski standardi)
 - Sudski sporovi protiv revizora (9% od prihoda revizije, a odštetni zahtjevi 30 mlrd dolara)
 - Proširivanje usluga (na reviziju prevara – forenzična revizija, uzroci i veličina prevara; kvalitetu zarade)
 - Spajanje revizorskih društava i globalizacija (KPMG i Ernest&Young, Coopers&Lybrand i Price Waterhouse, a očekuje se spajanje i Artur Andersen i Deloitte&Touche; u Beogradu je otvorena filijala DTT-a)

Revizorsko društvo

- oblici organizovanja su:
 - kao pojedinac
 - kao ortaštvo
 - kao trgovačko društvo
- veća je zaštita ako je organizovano kao pojedinačno ili ortaštvo jer se onda odgovara cjelokupnom imovinom
- usljed porasta sporova sve više se favorizuje trgovačko društvo
- Klasifikacija društava prema veličini (velikih 6 organizovano kao ortaštvo sa ograničenom odgovornošću; imaju prihode u rasponu od 4 do 6 mlrd dolara;

revidiraju 90% preduzeća koja kotiraju na berzi i imaju prihod veći od milion dolara; pored velikih 6 su velika nacionalna društva sa prihodom oko 180 do 300 miliona dolara; na kraju su regionalna i mjesna revizorska društva)

- Redosljed ovlasti: ortak (strategija i izvještaj); menadžer (plan revizije i koordinacija rada); stariji revizor (plan revizije i izvođenje revizije); revizor (izvođenje revizije i testovi)

Vrste usluga

- pored revizorskih usluga pružaju se i druge usluge:
 - poreske usluge
 - savjetodavne usluge
 - računovodstvene usluge

Organizacije koje djeluju na reviziju finansijskih izvještaja

- AICPA (donosi pravila i standarda, Načela profesionalnog ponašanja i pravila ponašanja)
- FASB (odbor za računovodstvene standarde)
- ASB (odbor za revizijske standarde)
- IIA (institut internih revizora)
- SEC (komisija za vrijednosne papire)
- IFAC (međunarodna federacija ovlaštenih računovođa)
- Izdavačka djelatnost (Journal of Accounting)
- Zavod za računovodstvo i reviziju federacije BiH
- Savez računovođa i revizora Republike Srpske

Ispiti za revizorska zvanja

- Revizorski ispit se sastoji iz 4 dijela:
 - teorija računovodstva
 - praksa računovodstva
 - revizija
 - poslovno pravo
- Ispit za revizora u SAD obavlja AICPA dva puta godišnje
- Ispit mogu polagati kandidati koji imaju VSS, sa najmanje 150 sati iz računovodstva
- Da bi dobio certifikat mora se položiti pripravnički staž u nekoj revizorskoj firmi u trajanju od tri godine
- Za ovlaštenog revizora potrebna je i praksa na rukovodećim mjestima u reviziji i permanentno obrazovanje od najmanje 150 sati godišnje
- U nekim zemljama potrebni staž je veći (Njemačka do pet godina)
- U nekim zemljama može se polagati i sa srednjom školom

- VIII direktiva traži da se za revizora može birati samo časna osoba, te da se može oduzeti certifikat.
- Revizorska djelatnost je javna (mora imati i pokazati dozvolu, kao i to da mora postojati registar revizora)

PROGRAM ZA EDUKACIJU
U STICANJU ZVANJA OVLAŠTENOG REVIZORA U 2004.G.

Broj časov:	N a z i v t e m e
2	Uvod - upoznavanje sa programom
6	Uvod u reviziju i revizijske standarde
6	Izveštaj o reviziji i usklađenost sa računovodstvenim standardima
6	Novčani tokovi
6	Finansiranje-finansijska funkcija i politika
4	Eksterna i interna revizija;
4	Planiranje revizije i radna dokumentacija
4	Revizija računovodstvenih iskaza
6	Procjena vrijednosti preduzeća
3	Finansijski rizici - rizici finansiranja
3	Zaštita od rizika finansiranja, Upravljanje radnim kapitalom, dugovima u funkciji sposobnosti plaćanja
3	Metodologija revizije bilansa stanja
3	Metodologija revizije bilansa uspjeha
3	Metodologija revizije izvještaja o gotovinskom toku;
3	Metodologija revizije konsolidovanih iskaza
6	Revizija troškova
6	Revizija prihoda
6	Bankarsko poslovanje i revizija budžeta i osiguravajućih društava
6	Revizija zaliha (FB i H RS 2)
3	Naknadni događaji
3	Potencijalni događaji
6	Ispitivanje boniteta I procjena vrijednosti preduzeća
6	Ispitivanje boniteta I procjena vrijednosti preduzeća
6	Prethodna revizija ; Završna revizija; Veza između prethodne I završne revizije Revizija rezerviranja za obaveze i rizike
6	Revizija potraživanja i obaveza Revizija efekata promjena kurseva stranih valuta (F BiH RS 21)
6	Značajnost u reviziji; Rizik revizije
6	Interna kontrola Pozornost internog i eksternog revizora

6	Temeljne računovodstvene pretpostavke Računovodstvena načela Računovodstveni standardi Temeljni finansijski izvještaji
6	Nastanak finansijskog izvještaja MRS 1; MRS 4; MRS 16
6	Revizija kao profesija ; Teorija revizije
6	Profesionalna etika ; Procedure revizije
	vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
6	Vježbe
2	Zaključak

www.zzirfib.ba

Razvoj revizije

- 4000 p.n.e revizija naplate poreza u Babilonu
- 1130 revizija prihoda i rashoda gradova u Engleskoj
- 1200 revizija grada Londona
- 1845 prvi standardi revizije u Engleskoj
- 1887 formiran današnji AICPA
- 1896 prvi zakon o ovlaštenom javnom računovodi
- 1905 prvo izdanje Montgomery revizije
- 1917 prvi pravosnažni izvještaj koji je izdao AICPA
- 1940 AICPA prihvatio 10 opšte prihvaćenih standarda revizije
- 1972 prvi izvještaj o standardima revizije i postupku revizije
- 1978 izvještaj, zaključci i preporuke o odgovornostima revizora

Elementi teorije revizije

Elementi teorije revizije su:

- **ciljevi** revizije
- **postulati** revizije – su pretpostavke koje služe kao osnov za donošenje zaključaka; postulati ne mogu biti direktno vrednovani nego se iz njih izvode tvrdnje koje se mogu vrednovati; ako su postulati pogrešni onda su i tvrdnje pogrešne; Postulati revizije se izvode iz karakteristika okruženja u kojem se obavlja revizija; najčešće navođeni postulati su:
 - **finansijski izvještaji su verifikovani**, verifikacija se ne izvodi na osnovu nepobitnih dokaza već na osnovu uvjerenja revizora o dovoljnosti dokaza
 - **sukob interesa** revizora i menadžera ne mora da postoji (mišljenje koje polazi od pretpostavke da menadžeri pokušavaju prevariti upravu; revizor ne smije ocjenjivati menadžere već FI; revizor direktno ne može ugroziti menadžera;
 - revizija pruža **umjerene** ali ne i apsolutne **garancije** da nema greške (revizori ne moraju otkrivati falsifikate, ali ako ih otkriju moraju ih objaviti)
 - **zadovoljavajuća interna** kontrola smanjuje mogućnost pogreške
 - **ponovna revizija** kod istog komitenta se zasniva na iskustvu i znanju revizora o preduzeću koje revidira, što povećava efikasnost revizije
 - **nezavisnost** predstavlja suštinu revizije
 - **profesionalni** status revizora nameće odgovarajuće profesionalne obaveze
- **koncepti revizije** – su opšte ideje, koje se provjeravaju i nakon provjere generaliziraju i postaju opšteprihvaćene i primjenjive forme ponašanja revizora; izvode se iz cilja i postulata revizije; fundamentalni koncepti revizije su:
 - **dokaz**
 - **dužna pažnja**
 - **poštena prezentacija**
 - **nezavisnost**
 - **etičko ponašanje**
- **standardi** revizije – pravila za mjerenje kvaliteta rada revizora; pojavili su se i iz potrebe za harmonizacijom revizorskih izvještaja
- **mišljenje revizora** (pozitivno; sa rezervom; negativno i suzdržavanje od mišljenja odnosno demant)

GAAS

- standardi obuhvataju tri skupine:
 - opšti standardi
 - reviziju treba obaviti osoba koja posjeduje odgovarajuću tehničku obučenost i stručnost (kontinuirano usavršavanje)

- revizori trebaju uvijek zadržati neovisnost (stvarna i formalna neovisnost)
- postupati s dužnom profesionalnom pažnjom (da prati propise i da svoj posao obavi onako kako bi drugi revizori obavili taj isti posao)
- standardi provedbe
 - posao treba isplanirati a pomoćnike nadgledati
 - potrebno je poznavanje interne kontrole
 - potrebno je pribaviti dovoljno kompetentnih podataka i dokaza kako bi se osigurala razumna osnova za donošenje mišljenja
- standardi izvještavanja
 - navesti da li su finansijski izvještaji objavljeni u skladu sa GAAP
 - uputiti na slučajeve kada se nisu poštovala načela GAAP
 - objavljivanje informacija o finansijskim izvještajima se smatra razumno ispravnim osim ako nije drugačije navedeno
 - izvještaj sadrži mišljenje revizora

- Izvještaj o revizijskim standardima donio je ASB
- Mnogo su opštiji od računovodstvenih standarda
- Klasificirani su prema:
 - SAS i (redoslijed kojim odbor donosi standarde
 - AU brojevima (američki sistem klasificiranja standarda
- Uvod (100)
- Opšti standardi (200)
- Standardi provredbe (300)
- I, II i III standard izvještavanja (400)
- IV standard izvještavanja (500)
- Ostale vrste izvještaja (600)
- Posebna pitanja (700)
- Revizija podudarnosti (800)
- Posebni izvještaji odbora za revizorske postupke (900)

2. PREGLED REVIZIJE FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA

Ciljevi učenja:

- Razumijevanje opšteprihvaćenih računovodstvenih načela kao kriterija revizije te upoznavanje sa hijerarhijom računovodstvenih načela
- Razumijevanje odnosa finansijskih izvještaja, izjave uprave i ciljeva revizije
- Razumijevanje koncepta značajnosti, revizijskog rizika i dokaza za reviziju
- Razumijevanje potrebe korištenja metode uzorka
- Razumijevanje značaja etike i nezavisnosti revizora
- Upoznavanje faza revizije
- Razumijevanje osnovnih elemenata revizijskog izvještaja

Opšteprihvaćena računovodstvena načela kao kriteriji revizije

- uprava daje zadatak revizoru za reviziju finansijskih izvještaja
- uprava postavlja kriterije za reviziju finansijskih izvještaja; vremenom je najvažniji kriterij poštovanje GAAP
- najčešće odgovara na slijedeće:
 - da li se primjenjuju GAAP
 - da li postoje razlozi za odustajanje od primjene
 - da li su navedeni RS koji su primjenjeni prilikom sastavljanja finansijskih izvještaja
 - da li su sve važne informacije zahtijevane prema GAAP objavljene u finansijskim izvještajima
 - odražavaju li finansijski izvještaji stvarno poslovno dešavanje u preduzeću

Finansijski izvještaji: izjave uprave i revizijski ciljevi

- prilikom objavljivanja u finansijskim izvještajima određenih informacija uprava izjavljuje nešto korisnicima finansijskih izvještaja. Npr. ako se navede da su stalna sredstva 100.000, onda uprava izjavljuje da je vrijednost stalnih sredstava upravo tolika, ni veća ni manja, te da je njihova vrijedost pravilno procijenjena.
- Izjave se odnose na:
 - Postojanje ili nastajanje (postoje zalihe)
 - Potpunost (obuhvata sve obaveze)
 - Prava i obaveze (postoje određene obaveze)
 - Procjena (vrijednost je utvrđena procjenom)
 - Objavljivanje (sve važne informacije su objavljene u finansijskim izvještajima)
- Revizor nastoji pronaći dokaze u vezi sa izjavama.
- To se postiže određivanjem revizijskih ciljeva

- Nakon postavljanja revizijskih ciljeva pristupa se postupcima za testiranje postavljenih revizijskih ciljeva
- Prikupljaju se dokazi u vezi sa izjavama uprave

Tri temeljna koncepta obavljanja revizije

- **značajnost** – je definisana kao veličina ispuštenih ili pogrešnih računovodstvenih informacija zbog kojih je prema datim okolnostima vjerovatno da će sud razumne osobe koja se oslanja na informacije promijeniti ili da će propust ili pogreška na njega uticati
- značajnost je pitanje profesionalnog suda
- revizor procjenjuje veličinu greške koja može uticati na odluku korisnika
- npr, procjena je da se prilikom izvještavanja može pogriješiti do 50.000 a da to ne utiče na kvalitet poslovnih odluka donesenih na osnovu te informacije
- ne postoji sigurnost da će revizor otkriti sve značajne pogreške
- **revizijski rizik** – rizik revizora da nesvjesno neće uspjeti oblikovati mišljenje o finansijskim izvještajima koji sadrže grešku
- revizija pruža samo razumno uvjerenje da finansijski izvještaji ne sadrže grešku
- prema tome uvijek postoji rizik da greška ne bude otkrivena
- revizor mora donijeti odluku koji stepen revizorskog rizika se može prihvatiti
- **Dokaz** – najveći dio revizorskog posla se odnosi an prikupljanje dokaza u vezi sa izjavom
- Revizor razmatra mjerodavnost (da li je dokaz povezan sa ciljem revizije)i pouzdanost dokaza (utvrđivanje kvaliteta i kvantiteta i vrste dokaza - možemo li se osloniti na dokaz)
- Revizor ne skpulja sve dokaze, već samo dovoljno dokaza

Metoda uzorka: zaključivanje temeljeno na ograničenim posmatranjima

- veliki broj informacija zahtijeva mnogo vremena i velike troškove prikupljanja dokaza
- zato se ne prikupljaju svi dokazi već se često koristi
 - svoje znanje o pojavi
 - metodu uzorka
 - zakone vjerovatnoće
- veličina uzorka je funkcija značajnosti i prihvatljivosti revizijskog rizika (inverzan odnos)

Etika i nezavisnost

- etika se odnosi na sistem ili niz pravila obavljanja posla koja se temelje na moralnim dužnostima i obavezama

- struka donosi pravila etičkog ponašanja (na web stranici zavoda)
- na primjer, revizorima se zabranjuje da vrše reviziju preduzeća u kojima imaju finansijski ili neki drugi interes
- veća konkurencija, smanjenje naknade povećavaju nekvalitet revizije i sve veće etičke probleme

Pregled revizije

- **predrevizijske radnje** – prihvaćanje ili zadržavanje postojećeg klijenta (procjena kvaliteta novog komitenta)
- **planiranje revizije** – sticanje znanja o klijentu, preliminarni analitički postupci, preliminarno ispitivanje interne kontrole i slično, preliminarna procjena značajnosti, rizika i dokaznog materijala – revizijski plan revizijskih postupaka
- **Razmatranje interne kontrole** - procjenom interne kontrole revizor procjenjuje kolika je vjerovatnoća da interna kontrola onemogućuje nastajanje značajnih pogrešaka; dolazi se do konačne procjene revizorskog rizika
- **Obavljanje revizijskih testova** – provodi analitičke postupke i ispituje pojedine izjave uprave; svrha je utvrditi da li izjave sadrže značajne pogreške; odnosi najviše vremena
- **Dovršenje revizije** – revizor ispituje da li ima dovoljno dokaza za donošenje suda; procjenjuje se mogućnost da se potencijalne obaveze ostvare, te da li je bilo događaja nakon datuma bilansa
- **Izdavanje izvještaja** - završna faza u kojoj se donosi revizorsko mišljenje

Izvještavanje o reviziji

- **standardni pozitivan izvještaj:**
 - naslov (izvještaj neovisnog revizora)
 - naslovnik (koje preduzeće se revidira)
 - uvod (da je revizija provedena, da odgovornost za finansijske izvještaje snosi uprava i da je odgovornost revizora samo izvještavanje)
 - opseg (da se ukaže da li je revizija potpuna ili parcijalna i naznaku da revizija daje razumno uvjerenje)
 - mišljenje (prikazuje realno i objektivno; u svim značajnim pitanjima)
 - ime revizorskog društva (potpis)
 - datum (datum da bi se naznačilo do kada postoji odgovornost revizora)
- **objašnjenja** uz standardan pozitivan izvještaj su potrebna u slučaju:
 - mišljenje revizora je utemeljeno na izvještaju drugog revizora
 - sumnja u vremensku neograničenost poslovanja preduzeća
 - revizor je saglasan sa odstupanjem od primjene GAAP
 - nedosljednost
 - naglašavanje nekog značajnog događaja

- **Odstupanje od pozitivnog izvještaja**
 - Razlozi su:
 - Ograničenje obima (pomanjkanje dokaza)
 - Odstupanje od GAAP
 - Revizor nije neovisan
- Ostale vrste revizijskog izvještaja:
 - **Mišljenje s rezervom** (ukupni su realni ali postoji dodatak osim za)
 - **Suzdržanost** (da ne može dati mišljenje zbog nedovoljnih dokaza)
 - **Negativno mišljenje** (da su nerealni i neobjektivni)

II DIO – Osnovna načela revizije: značajnost, revizijski rizik i dokazi

3. ZNAČAJNOST I REVIZIJSKI RIZIK

Ciljevi učenja:

- razumijevanje značajnosti uključuje definiciju, korake u primjeni značajnosti u reviziji i primjenu tih koraka na detaljno razrađenom primjeru
- razumijevanje rizika uključuje uočavanje razlike od poslovnog rizika, oblik i upotrebu modela revizijskog rizika, faktore koji određuju procjenu komponenti modela revizijskog rizika i ograničenja modela revizijskog rizika

SAS 22; AU 311 – planiranje i nadzor

SAS 39; AU 350 – Revizijska metoda uzorka

SAS 47; AU 312 – Revizijski rizik i značajnost u provođenju revizije

SAS 53; AU 316 – Odgovornost revizora za otkrivanje i izvještavanje o pogreškama i nepravilnostima

SAS 54; AU 317 – Protivzakonite radnje

- Pri izradi izvještaja revizor koristi i značajnost i rizik, koristeći izraze:
 - **Razumno uvjerenje** – da u finansijskim izvještajima nema značajnih grešaka, što znači da rizik postoji
 - U **svakom značajnom pogledu** – finansijski izvještaji su realni i objektivni, što znači da su izvještaji ograničeni na značajne informacije
- Značajnost i rizik utiču na odluku o dokazivanju – **obim revizije** (što je manja značajnost i manji nivo rizika potrebno je prikupiti više dokaza)

ZNAČAJNOST

- značajnost je nivo propuštenih ili pogrešnih računovodstvenih informacija koja bi, u datim okolnostima, vjerovatno doprinijela da propust ili pogreška promijene ili utiču na ponašanje osobe koja se oslanja na informacije

- SAS ne određuju detaljno kako procijeniti značajnost
- Korištene preporuke Američkog instituta ovlaštenih javnih računovođa
- Potrebno je razmotriti i kvalitativne i kvantitativne aspekte značajnosti (primjer: ovlašteno zastupništvo plaćeno protivzakonito, što je rezultiralo malim kvantitativnim posljedicama, ali je rezultiralo gubitkom ugovora)

KORACI u PRIMJENI ZNAČAJNOSTI

- 1) ustanovljenje početne procjene značajnosti
- 2) ustanovljenje početne procjene značajnosti za salda ili skupine poslovnih događaja
- 3) procjena vjerovatnih pogrešaka i poređenje ukupnih iznosa sa početnom procjenom značajnosti

KORAK 1 : utvrđivanje početne procjene značajnosti

- predstavlja maksimalan iznos do kojeg revizor vjeruje da finansijski izvještaji mogu biti pogrešni, a da još uvijek ne utiču na odluke korisnika
- značajnost kao relativno (a ne apsolutno) mjerilo (za mala preduzeća 5.000 je značajno, za velika beznačajno)
- uobičajene osnove za utvrđivanje značajnosti su:
 - ukupna imovina
 - ukupni prihodi
 - dobit prije oporezivanja
 - prosječna trogodišnja neto dobit prije oporezivanja
- gore utvrđene osnove se množe nekim postotkom
- tako utvrđeni iznos značajnosti se dalje može korigovati kvalitativnim faktorima kao što su:
 - nepravilnosti ili protivzakonite radnje
 - mali iznosi koji mogu narušiti ugovorne odredbe
 - iznosi koji mogu uticati na ostvarenje zarade
- kod kvantitativnih faktora bolje je za osnovu koristiti onaj faktor koji je iz perioda u period stabilniji (npr ukupan prihod ili ukupna imovina)
- Tablica faktora značajnosti (prikaz 3-1) koristi se sa dva faktora: imovina i prihod
- Neke revizorske kuće detaljno propisuju tablicu značajnosti dok se druge koriste uopštenim pravilima

KORAK 2: Raspored početne procjene značajnosti na pojedine račune ili vrste poslovnih događaja

- potrebno je iznos iz prethodnog koraka rasporediti na pojedine imovinske dijelove odnosno poslovne događaje (potraživanja od kupaca, zalihe i slično)

- tom prilikom se mogu koristiti slijedeći faktori:
 - značenje računa u odnosu na finansijske izvještaje (veći iznos veća značajnost)
 - očekivanje pogreške (veća očekivana greška manja značajnost i obratno)
 - relativne troškove revizije pojedinih računa ili vrsta poslovnih događaja (skuplja revizija veća značajnost)

KORAK 3: procjena vjerovatnih pogrešaka i poređenje ukupnih iznosa sa početnom procjenom značajnosti

- izvodi se na kraju revizije, kada se utvrđuju pogreške sa svih računa
- po pravilu bi se skupna pogreška (vjerovatna pogreška) trebala podudarati sa početnom procjenom utvrđenoj u koraku 1. Međutim, u praksi se ne moraju podudarati. U tom slučaju revizor mora objasniti zašto je došlo do odstupanja
- ako je vjerovatna pogreška manja od procijenjene pogreške onda se može smatrati da je izvještaj bez greške
- Ako je vjerovatna pogreška veća od procijenjene onda se od komitenta traži da prilagodi finansijski izvještaj
- Ako komitent odbije da uskladi izvještaje onda se može izdati mišljenje sa rezervom ili negativno mišljenje

REVIZIJSKI RIZIK

- revizijski rizik – da revizor može nesvjesno (bez znanja i namjere) pogriješiti kod davanja mišljenja
- rizik poslovanja – da se revizor izloži gubitku ili povredi profesionalne prakse zbog sudskog spora, negativnog mišljenja ili drugih događaja u vezi sa revizijom koju vrši

Modeli revizijskog rizika

- model revizijskog rizika se može primijeniti na nivou ukupnih finansijskih izvještaja i na nivou pojedinih stavki
- model revizijskog rizika **na nivou ukupnih finansijskih izvještaja je:**

$$RR = IR \times KR \times RN$$

- RR- revizijski rizik
- IR- **inherentni** rizik (rizik da će značajna greška nastati uz pretpostavku da nije u vezi sa internom kontrolom)
- KR – **kontrolni** rizik (rizik da interna kontrola neće spriječiti ili uočiti značajnu pogrešku koja se može dogoditi)

- RN – rizik **neotkrivanja** (rizik da revizor neće otkriti značajnu grešku koja postoji u finansijskim izvještajima)
- Rizik neotkrivanja se može raščlaniti na:
 - Rizik **analitičkih postupaka** (da se analitičkim postupcima neće uspjeti otkriti greška) i
 - Rizik **dokaznih testova salda** (dopustivi rizik pri utvrđivanju značajne pogreške koju nije otkrila interna kontrola ili analitički postupci i drugi mjerodavni dokazni testovi)
- Rizik na **nivou pojedinačnih salda sastoji se**:
 - Od rizika da saldo ili vrsta poslovnog događaja sadrži dopustivu pogrešku koja može biti značajna za finansijske izvještaje kada se pribroji dopustivoj pogrešci drugih stavaka (inherentni rizik i kontrolni rizik)
 - Od rizika da revizor neće otkriti dopustivu pogrešku (rizik neotkrivanja)
- Određivanje inherentnog, kontrolnog i rizika neotkrivanja je stvar procjene revizora
- Inherentni i kontrolni rizik su izvan kontrole revizora
- Rizik neotkrivanja zavisi od dubine istraživanja revizora
- Inherentni i kontrolni rizik su obrnuto proporcionalni riziku neotkrivanja

Upotreba modela revizijskog rizika

- Revizor upotrebljava model revizijskog rizika u sljedećim koracima:
 - Utvrđivanje planiranog nivoa revizijskog rizika
 - Procjena inherentnog i kontrolnog rizika
 - Rješavanje jednačine revizijskog rizika za odgovarajući nivo rizika neotkrivanja
- Primjer: $RR = 0,05$; $IR = 0,80$; $KR = 0,60$; $RN = RR / (IR \times KR) = 0,10 / (0,8 \times 0,6) = 0,10$
- Umjesto brojčanih veličina, RR se može iskazivati i kvalitativnim oznakama kao vrlo mali, mali, veliki i slično
- Primjer:

Primjer	RR	IR	KR	RN
1	vrlo mali	veliki	veliki	mali
2	mali	mali	veliki	umjeren
3	umjeren	veliki	mali	umjeren

Inherentni rizik

- u mnogim slučajevima postoji veza između kontrolnog i inherentnog rizika
 - **značajke uprave**
 - odluke donosi jedna osoba ili manja skupina

- česta fluktuacija uprave
- uprava daje pretjerani naglasak na zarade
- uprava ima neprimjereno agresivan stav
- reputacija uprave je mala
- uprava izbjegava odgovore na revizijske upite
- uprava se često ne slaže sa revizorom
- ugovori o naknadi se temelje na ostvarenom poslovanju
- **značajke poslovanja i djelatnosti**
 - organizacija je decentralizovana bez adekvatnog nadzora
 - rezultati poslovanja su ovisni od ekonomskih faktora
 - profitabilnost je neprimjerena u odnosu na granu
 - djelatnost ima veliku stopu promjena
 - djelatnost je u recesiji
 - sumnje u sposobnost preduzeća da nastavi poslovanje
- **značajke revizije:**
 - postoji mnogo spornih računovodstvenih pitanja
 - prisutni su poslovni događaji čija je revizija teška
 - prisutni poslovni događaji povezanih stranaka
 - u prethodnim revizijama otkrivene su pogreške
 - komitent je novi i nije nikada imao reviziju
 - računovodstveni odjel je neiskusni ili nemaran

Kontrolni rizik

- revizor na osnovu uvida u internu kontrolu stiče uvid u kontrolne postupke komitenta i procjenjuje ih.
- Ako je revizor procijenio internu kontrolu uspješnom onda se može osloniti na rezultate te interne kontrole
- Ako je revizor procijenio rezultate interne kontrole nepouzdanim onda se mora provesti više vremena u provjeri podataka
- Često revizor procijeni da je jednostavnije ponovno provjeriti podatke nego provjeravati samu internu kontrolu
- Internoj kontroli je posvećeno posebno poglavlje

Rizik neotkrivanja

- Rizik neotkrivanja se sastoji od dva rizika i to:
 - Rizik **korištenja uzorka** (kada revizor ispituje samo dio računovodstvenih stavki oslanja se na statističke alate uzorka; ako uzorak nije dobro određen procjena može biti nepouzdana)
 - Rizik **korištenja neodgovarajućeg revizijskog postupka** (pogrešno primjenjuje revizijski postupak, ili pogrešno protumači rezultate; ova greška se može pojaviti i onda kada je uzorak 100%)

Ograničenja modela revizijskog rizika

- IR i KR se procjenjuju kao dvije odvojene komponente. Međutim ovi rizici su često uslovljeni, zavisni tako da će u tom slučaju nezavisne procjene biti pogrešne
- Neke revizorske kuće koriste kombinovani zajednički faktor IR i KR i zovu ga kombinovani rizik
- Ne uzima se u obzir rizik koji se ne odnosi na korištenje uzorka

4. DOKAZNI MATERIJAL, VRSTE DOKAZA I RADNA DOKUMENTACIJA

Ciljevi učenja su:

- razumjeti vezu između dokaza i revizijskog izvještaja
- razumjeti osnovne koncepte dokaza
- naučiti vrste revizijskih dokaza
- razumjeti sadržaj i organizaciju radne dokumentacije

SAS 22, AU 311 – Planiranje i nadzor

SAS 31, AU 326 – Dokazni materijal

SAS 41, AU 339 – Radna dokumentacija

SAS 47, AU 312 – Revizijski rizik i značajnost u provođenju revizije

SAS 53, AU 316 – Odgovornost revizora za otkrivanje i izvještavanje o pogreškama i nepravilnostima

SAS 55, AU 319 – Razmatranje interne kontrole u reviziji finansijskih izvještaja

SAS 56, AU 329 – Analitički postupci

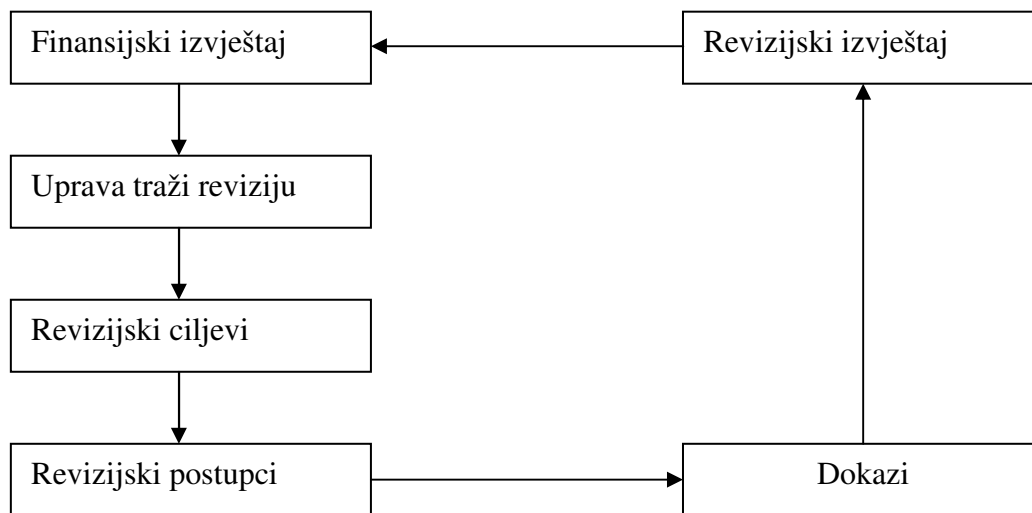
SAS 67, AU 330 – Postupak konfirmacije

- dokazni materijal čine računovodstvene i sve druge informacije na kojima se temelje iznosi finansijskih izvještaja
- dokazi se trebaju prikupiti:
 - ispitivanjem,
 - posmatranjem,
 - upitom i
 - konfirmacijom
- najveći dio vremena revizor provede u prikupljanju i analizi dokaza

Veza dokaznog materijala sa revizijskim izvještajem

- menadžment sastavlja i prezentira finansijske izvještaje koji predstavljaju izjavu menadžmenta o finansijskom položaju i uspješnosti preduzeća

- vlasnici preduzeća žele da provjere tačnost sastavljanja finansijskih izvještaja i angažuju revizore
- za svaku izjavu revizor postavlja revizijske ciljeve
- za svaki revizijski cilj revizor provodi revizijski postupak
- u toku revizijskog postupka revizor prikuplja dokaze o pouzdanosti finansijskih izvještaja odnosno izjava menadžmenta
- nakon prikupljenih dokaza revizor nalaze revizije saopštava revizijskim izvještajem
- grafički prikaz veza dokaznog materijala i revizijskih izvještaja:

- radi lakšeg provođenja revizije revizori dijele FI na komponente:
 - prema sastavnim elementima FI (račun FI)
 - prema poslovnim događajima ili ciklusima (prodaje, nabave i sl.)

Izjave uprave

- u principu, izjave se odnose na zahtjeve opšteprihvaćenih RN i RS
- prema RS izjave uprave se svrstavaju u sljedeće kategorije:
 - **postojanje ili nastajanje** (da li postoji imovina ili obaveze preduzeća na određeni dan; da li su se u određenom vremenskom periodu poslovni događaji stvarno dogodili)
 - **potpunost** (sadrže li FI sve poslovne događaje i račune koje treba objaviti)
 - **prava i obaveze** (da li preduzeće ima pravo na imovinu i da li ima pravne obaveze na određeni dan)
 - **procjena ili raspored** (da li su iznosi u FI odgovarajući)
 - **objavljivanje** (da li su elementi FI na odgovarajući način klasifikovani, opisani i objavljeni)

Revizijski ciljevi i revizijski postupci

- revizijski ciljevi se postavljaju za svaku izjavu menadžmenta (odnose se na dio FI)
- revizijski ciljevi se razlikuju od komponente FI
- postavljanje revizijskih ciljeva zahtjeva da se prikupe dokazi koji će pokazati da li su revizijski ciljevi ispunjeni
- Dokazi se prikupljaju putem revizijskih postupaka, a skup revizijskih postupaka se zove **revizijski program**
- Oblici veze revizijskih ciljeva i postupaka su:
 - Jedan prema jedan
 - Jedan prema više
 - Više prema jedan
- Najčešći revizijski ciljevi su:
 - **Valjanost** – da li su iznosi računa i s njima povezani poslovni događaji valjani (prema izjavi zalihe postoje, ali u stvarnosti ne moraju postojati)
 - **Potpunost** – da li su u FI uključeni svi poslovni događaji
 - **Cutoff** – da li su poslovni događaji evidentirani u okviru odgovarajućeg poslovnog perioda
 - **Vlasništvo** – da li je preduzeće stvarni vlasnik imovine navede u izjavi
 - **Mehanička tačnost** – da li su iznosi pravilno izračunati
 - **Procjena** – da li su iznosi u FI pravilno evidentirani
 - **Klasifikacija** – provjerava da li su računi pravilno klasifikovani prema važećim propisima ili prema nekim drugim kriterijima neophodnim za pravilno razumijevanje poslovanja
 - **Objavlivanje** – da li su sve tražene informacije i stvarno objavljene u finansijskih izvještajima

Osnovna načela dokaznog materijala

- osnovna načela revizijskih dokaza su:
 - **osobina dokaza** – kao dokazi se mogu koristiti računovodstvene knjige, izvorni dokumenti (ugovori, čekovi, fakture), kao i informacije prikupljene putem upita, posmatranja, provjera ili fizičkih ispitivanja
 - **kompetentnost** dokaza – dokazi su kompetentni ako pružaju značajne i pouzdane informacije
 - **značajnost** – da li su dokazi značajni za revizijski cilj (provjera otpremljene robe se ne može vršiti na osnovu izlaznih faktura)
 - **pouzdanost** – da li se revizor može pouzdati u određenu vrstu dokaza
 - **nezavisnost i kvalificiranost** izvora dokaza (dokazi iz vanjskih izvora obično pouzdaniji od internih izvora)

- **djelotvornost interne kontrole** (ako je interna kontrola kvalitetna onda se i dokazi smatraju pouzdanijim)
- **znanje revizora** (direktno ispitivanje revizora je obično pouzdanije od posredno prikupljenih dokaza, ali to opet zavisi od kvalificiranosti i znanja revizora)
- **dovoljnost dokaza** – revizor ne može prikupiti sve dokaze, obično se koristi uzorkom, zato mora odlučiti da li su prikupljeni dokazi dovoljni
- **procjena dokaza** – detaljno tražiti i nepristrasno procjenjivati dokaze

Vrste revizijskih dokaza

- osnovne vrste revizijskih dokaza su:
 - **fizička provjera** – relativno pouzdana; dokaz o postojanju sredstava, a može i dokaz o procjeni
 - **ponovno izvođenje** – revizor ponovno obračunava, npr amortizaciju, ili provjerava zbroje dnevnika po kolonama – spadaju u kategoriju veoma pouzdanih dokaza
 - **dokumentacija** – provjerava se dokumentacija, npr komitenta
 - **konfirmacija** – postupak prikupljanja dokaza u direktnoj komunikaciji sa komitentima – npr konfirmacija potraživanja od kupaca
 - **analitički postupci** – procjena finansijskih informacija na osnovu studija vjerodostojnosti veza između finansijskih i nefinansijskih informacija
 - **upiti** – pismeni ili usmeni upiti zaposlenim aili članovima uprave; obično se ne smatraju previše pouzdanima
 - **posmatranja** – revizor posmatra obavljanje neke operacije – postupak se ne smatra previše pouzdanim

Hijerarhija pouzdanosti vrste dokaza

Nivo pouzdanosti	Vrste dokaza
Velika	Fizička provjera Ponovno izvođenje
Srednja	Dokumentacija Konfirmacija Analitički postupci
Mala	Upiti Posmatranje

Povezanost dokaza sa revizijskim ciljevima

Vrste dokaza	Valjanost	Potpunost	Cutoff	Vlasništvo	Mehanička tačnost	Procjena	Klasifikacija	Objavljivanje
Fizička provjera	x	x	x			x		
Ponovna izvedba		x			x	x	x	
Dokumentacija	x	x	x	x		x	x	X
Konfirmacija	x	x	x	x		x		X
Analitički postupci	x	x	x		x	x	x	x
Upiti	x	x	x	x		x	x	x
Posmatranje						x		

RADNA DOKUMENTACIJA

Osobina radne dokumentacije

- radna dokumentacija je revizijska evidencija izvršenog posla i zaključaka
- radna dokumentacija ima dvije funkcije i to:
 - **pomoć pri vođenju i nadzoru revizije** – dokumentuju usklađenost revizora sa revizijskim načelima, kao i odnos revizora prema revizijskim dokazima i postupcima; služi i za kontrolu podređenih
 - **podrška revizijskom mišljenju** – pomaže pri donošenju mišljenja

Sadržaj radne dokumentacije

- većina revizora vodi radnu dokumentaciju na dva načina i to:
 - **permanentnoj osnovi** – historijske informacije – registracija preduzeća, kontni plan, organizaciona šema, računovodstveni priručnik, ugovori, interna kontrola, razne analize poslovanja i slično
 - **tekućoj osnovi** – informacije tekućeg perioda – revizijski plan i program, zapisnici sa sjednica, probni bilans, knjidženja u dnevniku, radna dokumentacija i slično

Vrste radnih dokumenata

- **revizijski plan i program** – naglašava strategije revizije (razumijevanje za komitetnta i potencijalne rizike); raspored resursa na pojedine dijelove revizije, postupke revizije

- **probni bilans** – pored klasičnih kolona sadrži i kolonu za revizijske zabilješke, neuskalđena salda, stupci za knjiženje korekcija i reklasifikacija; bolje je ako je prilagođena FI a ne računima glavne knjige
- **korekcije i reklasifikacije** – ako se otkrije nepravilnost predlaže se npr korektivno knjiženje
- **analitika računa i izvodi otvorenih stavki** – npr izvod otvorenih stavki obaveza prema dobavljačima na kraju godine
- **revizijske bilješke** – razne nenumeričke zabilješke, komentari, zaključci sa sastanaka na kojima je prisustvovao revizor i slično

Oblik radne dokumentacije

- opšte značajke radne dokumentacije su:
 - **naslov** – ime komitenta, naziv dokumenta, datum
 - **indeksiranje i upućivanje** – potrebno je uvesti oznaku dokumenta da bi se ostali revizori lakše snašli prilikom pregleda dokumentacije
 - **oznake** – oznake su napomene uz pojedine stavke dokumentacije radi bržeg evidentiranja napomena (npr Z – zbrojeno)

Organizacija radne dokumentacije

- nema opštih pravila organizacije radne dokumentacije
- **slijediti pravila organizacije arhive**
- potrebno je tako organizovati da revizori ili drugi članovi tima mogu veoma brzo doći do traženog dokumenta

Vlasništvo radne dokumentacije

- dokumentacija je **vlasništvo revizora** (radna dokumentacija kao i dokumentacija koji je revizora na zahtjev dobio od komitenta)
- obavezno je treba **čuvati** neko vrijeme
- mogu se **trajno pohraniti** na neki medij ili poslije izvjesnog vremena **uništiti**

III DIO – Planiranje revizije i razumijevanje interne kontrole

5. PLANIRANJE REVIZIJE I VRSTE REVIZIJSKIH TESTOVA

Ciljevi učenja:

- Razumijevanje predevizijskih radnji
- Razumijevanje osnovnih koraka planiranja neke revizije
- Proučavanje osnovnih vrsta revizijskih testova
- Proučavanje svrhe analitičkih postupaka i načina njihove primjene u nekoj reviziji
- Proučavanje načina upotrebe izabраниh pokazatelja iz finansijskih izvještaja i izvještaja analitičkih postupaka

SAS 22; AU 311 – Planiranje i kontrola

Dvije su osnovne radnje u planiranju revizije:

- predrevizijske radnje i
- radnje planiranja revizije

PREDREVIZIJSKE RADNJE

Prihvata novog i zadržavanje starog komitenta

- izvještaj o standardima kontrole kvaliteta zahtijeva od revizorskih društava da utvrde politike i postupke za donošenje odluke o prihvatu novih komitenata ili zadržavanju postojećih
- cilj je da se smanji mogućnost povezivanja sa nepoštenim komitentima
- **postupci procjene novog komitenta su:**
 - prikupljanje dostupnih finansijskih informacija
 - upiti trećim strankama o poštenju potencijalnog komitenta
 - razgovor sa prethodnim revizorom
 - razmatranje da li kod potencijalnog komitenta ima okolnosti koje zahtjevaju posebnu pažnju
 - utvrđivanje da li je revizorsko društvo neovisno o komitentu
 - vrijeđa li prihvatanje komitenta neki zahtjev kodeksa o profesionalnom ponašanju
- SAS 7 AU 315 – Komuniciranje između prethodnog i novog revizora zahtijeva da se **traži mišljenje starog revizora** (uz dopuštenje potencijalnog komitenta – jer se zabranjuje revizoru saopštavanje povjerljivih informacija o komitentu), o poštenju, nesuglasicama, razloga za promjenu revizora i slično.

- Ako novi komitent zabrani prethodnom revizoru davanje izjave onda se može posumnjati u dobre namjere uprave novog komitenta
- Zahtjev za **korištenje dokumentacije starog revizora** o novom komitentu
- Ako novi komitent nikada prije nije imao reviziju onda je potrebno koraku 2 – poštenju komitenta – posvetiti mnogo više pažnje
- **Zadržavanje postojećeg komitenta**
 - Potrebno je periodično procjenjivati da li i dalje zadržati postojećeg komitenta ili ne

Utvrđivanje uslova revizije

Pri utvrđivanju uslova revizije potrebno je riješiti tri problema:

- **dogovor revizora sa predstavnikom komitenta, menadžerom ili revizijskim odborom**
 - velika preduzeća obavezno moraju imati revizijski odbor koji je zadužen za poslove revizije u preduzeću
 - revizijski odbor je odgovoran za finansijsko izvještavanje dioničara i ostalih korisnika informacija
 - revizijski odbor se treba sastati sa eksternim revizorom prije početka revizije kako bi se dogovorile obaveze eksternog revizora, obim revizije, i ostala pitanja u vezi sa revizijom
 - eksterni revizor je obavezan tokom svog rada obavještavati revizijski odbor o rezultatima revizije
- **pismo o preuzimanju revizije** (ugovor o obavljanju revizije) – u kojem se navode obaveze obje strane
 - nije obavezna SAS
 - šta se revidira
 - u kojem roku
 - ko je odgovoran za prikupljanje podataka
 - šta je odgovornost revizora
 - kratak opis postupka revizije
 - kratak opis računovodstvenih i revizijskih standarda koji će se koristiti
 - naknada za reviziju i naknada troškova
 - eventualne napomene oko sporova
- **Interni revizori** – dogovor oko korištenja usluga internih revizora (ako postoje kod komitenta – SAS 65 – Revizorsko razmatranje funkcije interne revizije u reviziji FI
 - Osnovni zadatak je utvrditi kompetentnost i objektivnost internih revizora
 - Da li su aktivnosti interne revizije mjerodavne za reviziju
 - Ima li svrhe razmatrati rad interne revizije
 - Jesu li interni revizori kompetentni i objektivni
 - Nivo obrazovanja i stručnosti
 - Stručne potvrde i kontinuirano obrazovanje

- Uvid u revizijske aktivnosti
- Kvaliteta radne dokumentacije
- Položaj internog revizora u organizaciji
- Zahtjeva li eksterna revizija pomoć internih revizora

PLANIRANJE REVIZIJE

Koraci planiranja revizije su:

- **izabrati revizore**
- **utvrditi nezavisnost**
- **prikupiti znanja o komitentovom poslu**
- **procijeniti podobnost revizije**
- **utvrditi značajnost i revizijski rizik i inherentni rizik**
- **utvrditi preliminarni nivo rizika kontrole**
- **procijeniti vjerovatnost pogrešaka, nepravilnosti i nezakonitih radnji**
- **utvrditi povezane stranke**
- **provesti preliminarne analitičke postupke**
- **razviti opštu revizijsku strategiju i pripremiti revizijski program**

Određivanje potrebnih revizora

- faktori od kojih ovisi odabir revizora su:
 - veličina revizije
 - složenost revizije
 - vrijeme izvršenja revizije
 - raspoloživost revizora
 - posebnost revizije
 - potreba korištenja specijalista izvan revizorskog društva (procjenitelji, pravnici, inženjeri itd)

Utvrđivanje nezavisnosti

- obaveza sastavljanja godišnjeg izvještaja o nezavisnosti od strane svakog revizora (povezanost revizora sa upravom komitenta)
- direktna i indirektna povezanost (preko članova porodice)
- nezavisnost je umanjena ako revizor ima nenaplaćena potraživanja od komitenta (za ranije izvršene revizije npr)
- politika nedovršavanja tekuće revizije dok se ne plate sve naknade iz prethodnih revizija

Prikupljanje informacija o poslovanju i djelatnosti komitenta

- poznavanje poslovanja i djelatnosti komitenta se može postići:
 - prethodno izvršenom revizijom
 - iz upita srodnim preduzećima illi privrednim komorama
 - iz objavljenih publikacija
 - pohađanjem specijalističkih kurseva
- potrebne informacije su:
 - tipovi proizvoda
 - struktura kapitala
 - metode proizvodnje
 - metode distribucije proizvoda
 - državni propisi o djelatnosti
 - privredni uslovi poslovanja
 - konkurentske prilike
- koriste se za procjenu inherentnog rizika

Procjena podobnosti revizije

Dva su važna faktora koje treba razmotriti:

- primjerenost računovodstvene evidencije i
- poštenje uprave

Utvrđivanje značajnosti i revizijskog rizika i procjena inherentnog rizika

- već obrađeno u poglavlju 3

Utvrđivanje početnog nivoa kontrolnog rizika

- detaljnije će se raspravljati u poglavljima 6 i 7

Utvrđivanje mogućnosti pogrešaka, nepravilnosti i nezakonitih radnji

SAS 53 – Odgovornost revizora za otkrivanje i izvještavanje o pogreškama i nepravilnostima i SAS 54 – Nezakonite radnje pružaju smjernice za ovu fazu planiranja revizije

- **pogreške i nepravilnosti** – revizor treba procijeniti rizik da će pogreške i nepravilnosti uzrokovati nastanak materijalnih pogrešaka u FI. Na osnovu ove procjene revizor treba tako planirati reviziju koja će dati razumno uvjerenje u vezi sa otkrivanjem pogrešaka i nepravilnosti koje su važne za FI.
- **Pogreške** su nenamjerni krivi iskazi ili propusti
 - U prikupljanju ili obradi računovodstvenih informacija

- Pogrešne računovodstvene procjene
- Pogrešna primjena računovodstvenih načela
- **Nepravilnosti** se odnose na namjerne krive iskaze ili propuste
- Nepravilnosti vode pronevjeri
- Primjeri nepravilnosti su:
 - Manipuliranje, falsifikovanje ili izmjena računovodstvenih evidencija
 - Krivo tumačenje ili namjerno ispuštanje poslovnih događaja
 - Namjerna pogrešna primjena računovodstvenih načela
 - Krađa imovine
- Ponekad je teško utvrditi namjeru u klasifikaciji pogreške ili nepravilnosti
- Revizori nisu stručnjaci za otkrivanje npr falsifikata tako da će ovakve greške teško otkriti (ako sumnjaju trebaju tražiti pomoć stručnjaka)
- **Profesionalni skepticizam** – počti od pretpostavke da uprava nije niti iskrena niti neiskrena
- **Ako otkrije nepravilnosti revizor:**
 - Mora razmotriti značajnost takvih nepravilnosti na obavljanje revizije
 - Dogovoriti se sa upravom komitenta o daljem istraživanju nepravilnosti
 - Tražiti objašnjenje od uprave za nepravilnosti
- Otkrivene nepravilnosti mogu uticati na donošenje revizorskog mišljenja
- **Otkrivene nepravilnosti treba objaviti** revizijskom odboru ili upravu uvijek, a eksternim stranama samo u slučaju:
 - Kada komitent želi promijeniti revizora
 - Kada novi revizor postavlja pitanje o prethodno izvršenim revizijama
 - Kada je izdat sudski poziv
 - Kada neka organizacija podnosi zahtjev u vezi sa nepoštivanjem propisa
- **Nezakonite radnje** – su povrede zakona ili državnih propisa
- Nepravilnosti mogu biti i nezakonite radnje
- SAS 54 razlikuje nezakonite radnje:
 - Koje imaju značajne i neposredne učinke na FI (porezi)
 - Značajne ali posredne učinke na FI (zaštita okoline, zaštite na radu i slično)

Utvrđivanje povezanih stranaka

- identificirati sve povezane stranke (traženjem liste povezanih stranaka, uvidom u dokumentaciju Komisije za vrijednosne papire i sl.)
- bitno je utvrditi jer se među povezanim strankama mogu razviti mnogi nedozvoljeni poslovni odnosi

Provođenje preliminarnih analitičkih postupaka

- SAS 56 – Analitički postupci definiše preliminarne analitičke postupke
- **Ciljevi preliminarnih analitičkih postupaka su:**
 - Razumijevanje komitentovih poslova
 - Identifikovanje računa FI koji vjerovatno sadrže pogreške
 - Primjer: poređenje koeficijenta obrta zaliha sa koef. obrta zaliha grupacije

Razvijanje opšte revizijske strategije i pripremanje revizijskih programa

- opšta revizijska strategija uključuje odluke o osobini, obimu i vremenu provođenja revizijskih testova

VRSTE REVIZIJSKIH TESTOVA

- dva osnovna tipa testova su:
 - testovi kontrole i
 - dokazni testovi

Testovi kontrole

- testovi kontrole su usmjereni na procjenu učinkovitosti rada interne kontrole (da može spriječiti greške)
- **primjeri** testova kontrole su:
 - upiti zaposlenima
 - inspekcija dokumenata
 - posmatranje rada interne kontrole
 - ponovna izvedba interne kontrole

Dokazni testovi

- dokazni testovi se izvršavaju da bi se otkrile značajne pogreške
- **vrste** dokaznih testova su:
 - dokazni testovi poslovnih događaja (za pojedinačne poslovne događaje)
 - analitički postupci (procjena finansijskih informacija)
 - testovi salda (testiranje slada analite i sintetike)

Dvonamjenski testovi

- kada je teško ocijeniti da li je neki test test kontrole ili dokazni test onda se vrši kombinovanje – dvojna namjena

ANALITIČKI POSTUPCI

Vrste analitičkih postupaka su:

- poređenje podataka tekuće sa podacima prethodne godine – najčešće korišten postupak
- poređenje ostvarenja tekuće godine sa planom tekuće godine
- odnosi među elementima FI
- poređenje finansijskih podataka sa podacima grupacije
- odnos između finansijskih i nefinansijskih informacija (broj zaposlenih, radni sati i slično)

Svrhe analitičkih postupaka su:

- pri planiranju revizije (razumijevanje poslovanja komitenta, identificiranje područja revizije)
- kao nezavisni test za prikupljanje podataka (poređenje očekivanog iznosa sa ostvarenim iznosom). Učinkovitost zavisi od:
 - osobine procjene ili cilja revizije (učinkovitiji kod identifikaciji propusta nego u testiranju poslovnih događaja)
 - uvjerljivosti i predvidivosti odnosa (povećanje prodaje vodi povećanju potraživanja od kupaca)
 - raspoloživost pouzdanih informacija (neovisnost izvora, učinkovitost interne kontrole, znanje revizora)
 - tačnost očekivane vrijednosti (funkcija značajnosti)
- kao uvid u finansijske informacije u zadnjoj fazi uvida (pomoć pri donošenju konačnog mišljenja revizora (uvid u probni bilans, zabilješke uz FI i sl.)

DODATAK – finansijski pokazatelji koji se koriste kao analitički postupci

- likvidnost
- koeficijent obrta
- dani vezivanja
- pokazatelj kreditiranja kupaca – dobavljača
- profitabilnost
- povrat na uloženi kapital
- povrat na imovinu i sl.

6. INTERNA KONTROLA U REVIZIJI FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA

Ciljevi učenja:

- razumjeti važnost interne kontrole
- upoznati komponente interne kontrole
- razumjeti revizorsko razmatranje interne kontrole
- upoznati faktore koji djeluju na vrijeme provođenja revizijskih postupaka
- upozanti se sa izvještavanjem povezanim sa internom kontrolom

SAS 55; AU 319 – Razmatranje interne kontrole u reviziji finansijskih izvještaja

SAS 60; AU 319 – Saopštavanje problematike povezane sa internom kontrolom

SAS 65; AU 322 – Revizorsko razmatranje funkcije interne revizije u reviziji finansijskih izvještaja

SAS 78: Au 319 - Razmatranje interne kontrole u reviziji finansijskih izvještaja (dodatak SAS 55)

INTERNA KONTROLA

- **definicija:** skup postupaka koje oblikuje uprava, rukovodioci i ostali djelatnici sa ciljem sticanja razumnog uvjerenja u ostvarenje ciljeva na području: uspješnosti poslovanja, pouzdanosti finansijskih rezultata i usklađenosti sa primjenom zakona i propisa
- za reviziju su mjerodavni uglavnom oni postupci interne kontrole koji se odnose na pripremu FI, ili koji se odnose na informacije koje revizor koristi prilikom obavljanja revizijskih postupaka (npr kontrolni postupci koji se odnose na problematiku dizajna proizvoda neće biti mjerodavni za reviziju)
- **interes je uprave** da oblikuje takav sistem interne kontrole koji će osigurati zaštitu imovine, zaštitu poslovnih knjiga, poticati i nadzirati uspješnost poslovanja
- sa povećanjema **automatizacije** informacijskih sistema i **glabalizacije** povećava se značaj interne kontrole
- interna kontrola treba generisati pouzdane informacije za donošenje poslovnih odluka
- **za revizora je važno upoznavanje interne kontrole komitenta za planiranje revizije; utvrđivanje karakteristika, vremena i obima testova koje treba provesti**

KOMPONENTE INTERNE KONTROLE

- komponente interne kontrole su:
 - uslovi u kojima se provodi
 - procjena rizika
 - kontrolne aktivnosti
 - informisanje i objavljivanje
 - nadzor

Uslovi u kojima se provodi kontrola

- na uslove u kojima se obavlja kontrola utiču mnogobrojni faktori cijele **organizacije komitenta** kao što su:
 - **poštenje i etičke vrijednosti** (izgraditi provoditi i nadzirati etičke standarde osoba koje provode kontrolu, ali i same uprave)
 - **davanje važnosti stručnosti** (uprava treba usvojiti sistematizaciju radnih mjesta i na odgovarajuća radna mjesta zaposliti radnike sa odgovarajućom spremom; koeficijent kvalifikacione strukture)
 - **sudjelovanje uprave ili revizijskog odbora u kontroli** (odnos revizijskog odbora i uprave, odnos revizijskog odbora i članova interne kontrole, odnos revizijskog odbora prema eksternim revizijama, nezavisnost revizijskog odbora, iskustvo članova revizijskog odbora)
 - **filozofija i poslovni stil** uprave (revizor treba provjeriti odnos uprave prema kontroli, prema finansijskom izvještavanju, prema računovodstvenom odjelu)
 - **organizaciona struktura** (organizaciona struktura zavisi od mnogo faktora; organizaciona struktura daje okvir za planiranje, izvršavanje kontrolu i nadzor poslovanja)
 - **prenos ovlaštenja i odgovornosti** (kakvi odnosi su uspostavljeni u hijerarhijskoj strukturi komitenta, politika koordinacije, obavještanja, međusobnog uvažavanja)
 - **kadrovska politika** (veoma česti uzroci pogrešaka su loša kadrovska rješenja)
- veoma je važno uočiti opšti stav prema kontroli, svijest o kontroli i postupci koje uprava poduzima u pogledu kontrole

Procjena rizika

- uzeti u obzir sve okolnosti i događaje koji mogu dovesti do negativnog uticaja na evidentiranje, obradu i objavljivanje finansijskih informacija

- rizici se mogu pojaviti u sljedećim okolnostima:
 - promjene uslova poslovanja
 - novi radnici
 - novi informacioni postupci
 - nagli rast poslovanja
 - nova tehnologija
 - nove proizvodne linije, proizvodi
 - restrukturiranje preduzeća
 - poslovanje sa inostranstvom
 - računovodstveni propisi

Aktivnosti kontrole

- aktivnosti kontrole važne za reviziju su:
 - **uvid u poslovanje** (mogućnost provjere poslovanja pojedinaca i odjela putem upoređivanja ostvarenja i plana te utvrđivanja odstupanja, analize odstupanja te poduzimanja korektivnih radnji)
 - **obrada podataka** (opšta kontrola i kontrola software-a)
 - **fizička kontrola** (fizička sigurnost imovine, stražari, kamere, zaštitarske firme; inventura imovine)
 - **podjela dužnosti** (podjela dužnosti da bi se razdvojile aktivnosti odobravanja, izvršavanja i evidentiranja)

Informisanje i objavljivanje

- **efikasan računovodstveni sistem bi trebao:**
 - evidentirati sve poslovne događaje
 - opisati poslovne događaje
 - procijeniti značaj poslovnih događaja
 - objaviti poslovne događaje
- **oblici objavljivanja** mogu biti različiti (priručnici, izvještaji, pismeni ili usmeni)

Nadzor

- uprava treba stalno nadzirati internu kontrolu
- nadzor se ogleda u stalnoj procjeni kvaliteta interne kontrole
- nadzor može biti kontinuiran ili povremen
- interna revizija ili odbor za reviziju mogu imati značajnu ulogu u nadzor rada interne kontrole

Uticaj veličine preduzeća na internu reviziju

- **mala preduzeća** ponekad mogu imati dobru internu kontrolu zbog jednostavnije organizacione strukture, direktnog uvida menadžmenta u poslove svih zaposlenih radnika,
- **velika preduzeća** mogu imati dobru internu kontrolu kao rezultat stručnog rada odbora za reviziju ili interne revizije

Ograničenja interne kontrole

- **odnos troškovi – koristi** interne kontrole
- **kršenje pravila od strane menadžmenta** (teško otkriti)
- **pogreške radnika koji obavljaju internu kontrolu** (nemar, premor, nedovoljna obučenost internih kontrolora)
- **tajni sporazumi** (blagajnika i komercijaliste, komercijaliste i skladištara i sl.)

RAZMATRANJE INTERNE KONTROLE PRILIKOM PLANIRANJA I PROVEDBE REVIZIJE

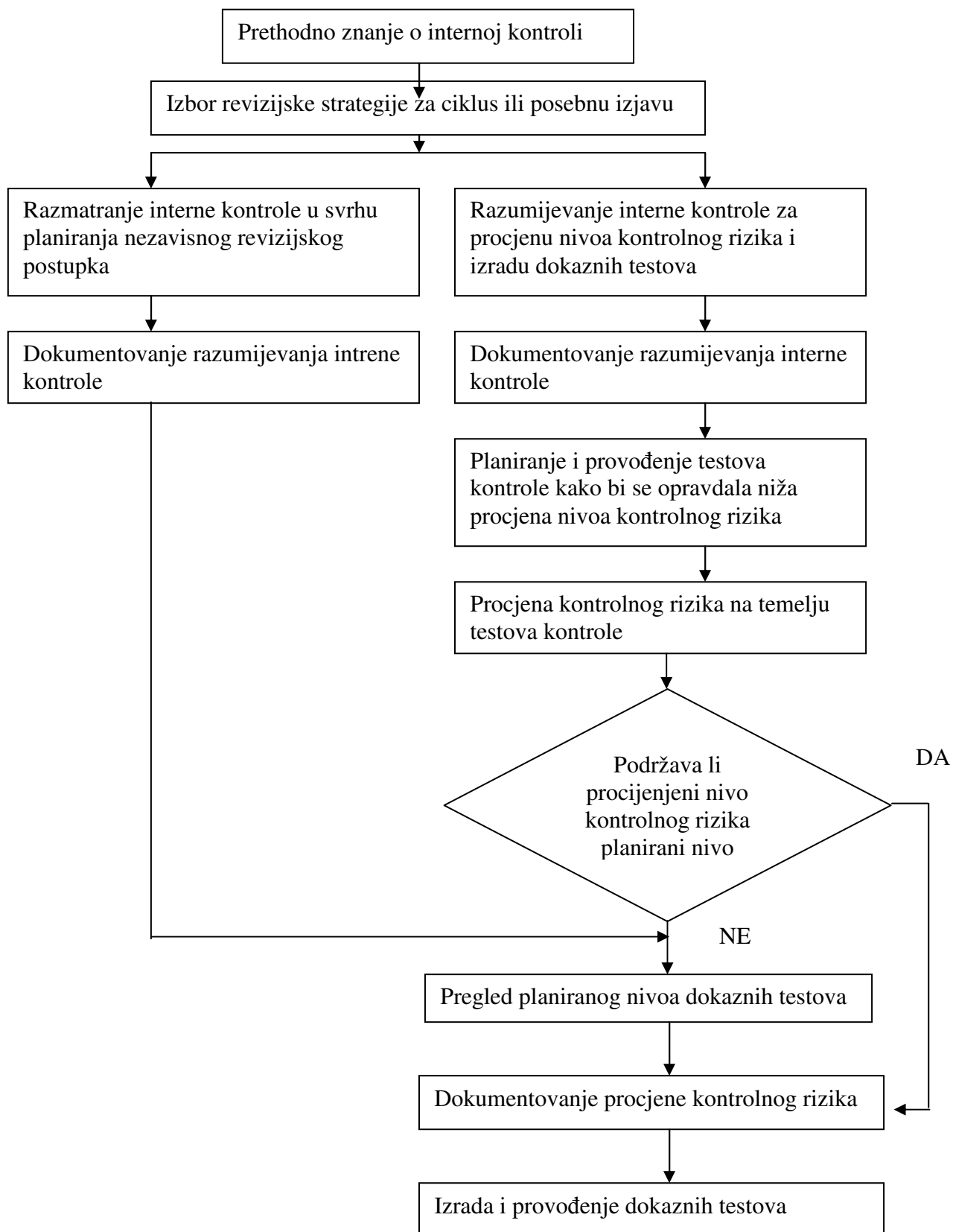
- prilikom utvrđivanja revizijskog rizika potrebno je utvrditi kontrolni rizik

Planiranje revizijske strategije

Dijagram toka revizorskog razmatranja interne kontrole:

- **pregled** – početni korak upoznavanja sa internom kontrolom
 - kod postojećih komitenata samo dopuna postojećeg znanja o internoj kontroli
 - kod novih komitenata potrebno detaljnije upoznavanje interne kontrole prije donošenja odluke o revizijskoj strategiji
- revizor može izabrati dvije strategije:
 - **strategija nezavisnosti** – ne oslanjati se na kontrolne postupke komitenta nego direktno revidirati FI - revizijski rizik se postavlja na maksimalni nivo te se na toj osnovi određuju dokazni testovi
 - **strategija pouzdanja** u internu kontrolu komitenta – namjerava se osloniti na rezultate interne kontrole revizora – nivo rizika se postavlja na nešto niži nivo od maksimalnog – detaljnije poznavanje interne kontrole nego prethodna strategija – provjerava se nivo planiranog i ostvarenog nivoa kontrolnog rizika i vrši eventualni ponovni pregled dokaznih testova
- **primjena:** kod strategije nezavisnosti može se postaviti viši nivo kontrolnog rizika za sve ili samo neke izjave

- to zavisi od faktora:
 - kontrole se ne odnose na te izjave
 - kontrole ne djeluju efikasno
 - nedovoljna procjena efikasnosti kontrola

- **revizijski ciljevi za internu kontrolu su uglavnom isti kao i za ostale revizijske ciljeve testiranja salda (poglavlje 4)**
 - jedina razlika je u cilju objavljivanja
 - osnovni kontrolni postupci za ciljeve revizije interne kontrole su:

Revizijski cilj za internu kontrolu	Osnovni kontrolni postupak
Valjanost	Podjela dužnosti Serijsko obilježavanje knjigovodstvenih dokumenata Dnevno i mjesečno usklađivanje poslovnih knjiga
Potpunost	Serijsko obilježavanje knjigovodstvenih dokumenata Podjela dužnosti Dnevno i mjesečno usklađivanje poslovnih knjiga
Pravovremenost (Cutoff)	Osiguranje promptnog knjiženja Interni uvid i provjera
Odobrenje (autorizacija – vlasništvo)	Davanje opštih i posebnih odobrenja na važnim kontrolnim tačkama
Procjena	Interni uvid u iznose i obračune
Klasifikacija	Kontni plan Interni uvid i provjera
Prenos i zbrajanje (mehanička tačnost)	Podjela dužnosti Mjesečno usklađivanje pomoćnih knjiga Interni uvid i provjera

Upoznavanje sa internom kontrolom

- upoznavanje interne kontrole se koristi:
 - kako bi se utvrdilo da li je preduzeće podobno za reviziju (da li prihvatiti reviziju ili odbiti – npr nepoštenje uprave)
 - kako bi se utvrdile vrste mogućih pogrešaka
 - kako bi se utvrdio kontrolni rizik
 - kao pomoć u oblikovanju dokaznih testova
- prilikom odluke o obimu revizije interne kontrole treba razmotriti:
 - rezultate prethodnih revizija
 - poznavanje djelatnosti
 - procjena inherentnog rizika
 - sudovi o značajnosti
 - složenost poslovanja preduzeća
- bitno razumijevanje pet komponenti interne kontrole:
 - razumijevanje **uslova odvijanja** interne kontrole (naglasak na sadržaju kontrole a ne njenom obliku)
 - razumijevanje **procjene rizika** (kako komitent upravlja rizikom)

- razumijevanje **aktivnosti kontrole** (na koji način se provodi kontrola)
- razumijevanje **informacijskog sistema** i objavljivanja
 - koje vrste događaja su značajne za sastavljanje FI
 - kako takvi događaji nastaju
 - koje računovodstvene evidencije su potrebne za takve informacije
 - kako se računovodstvene informacije obrađuju prije uključivanja u FI
 - kako se pripremaju FI
- razumijevanje **nadzora** (pregledati mjere koje preduzeće poduzima za nadzor odvijanja interne kontrole, te kako se te informacije koriste za korigovanje poslovanja)
- revizijski postupci za **prikupljanje informacija o internoj kontroli** mogu biti:
 - ispitivanje članova kolektiva
 - ispitivanje dokumenata i izvještaja
 - ispitivanje aktivnosti i poslovanja

Dokumentovanje informacija prikupljenih o internoj kontroli

- Mogući **oblici dokumentovanja** su:
 - **Primjerci priručnika i pravnih akata preduzeća** (sistematizacija, organizaciona šema, pravilnik o računovodstvu, pravilnik o internoj kontroli i sl.)
 - **Bilješkama revizora** (može se uspješno koristiti samo ako je sistem interne kontrole slabije razvijen)
 - **Upitnicima** o internoj kontroli (kod preduzeća sa složenijom sistemom interne kontrole)
 - **Dijagramima toka** (su prikaz organizacione strukture npr računovodstva sa stanovišta funkcije, dokumenata, postupaka i dijagrama- npr tok dokumenata kod nabavke materijala)
 - **Kombinacija**

Testovi kontrole

- testovi kontrole su revizijski postupci kojima se nastoji procijeniti u kojoj mjeri je intrena kontrola efikasna
- **kod strategije nezavisnosti ovi testovi se obično ne provode**
- **kod strategije pouzdanja ovi testovi se provode**
- testovi kontrole su usmjereni na:
 - procjenu načina obavljanja kontrole
 - dosljednost primjene u praksi
 - osobe koje provode kontrolu

- **revizijski postupci za testove kontrole su:**
 - upiti
 - ispitivanje dokumenata i izvještaja interne kontrole
 - posmatranje primjene politike i postupaka interne kontrole
 - ponovna primjena neke politike ili postupka interne kontrole od strane revizora
- revizor treba ocijeniti:
 - vrstu testova (oblici testova zavise od vrste kontrole)
 - obim (zavisi od veličine kontrolnog rizika)
 - vrijeme (kada obaviti kontrolu)

Pocjena kontrolnog rizika

- **procjena kontrolnog rizika kod strategije nezavisnosti je postavljena na maksimum, a kod strategije pouzdanja se procjenjuje na osnovu pocjene rezultata kontrolnih testova**
- ako je ona usklađena sa planiranom procjenom kontrolnog rizika nije potrebno vršiti preispitivanje provođenja dokaznih testova, a ako nije potrebno je preispitati dokazne testove, te eventualno podići nivo kontrolnog rizika

Dokumentovanje nivoa procjene kontrolnog rizika

- **prema revizijskom standardu revizor treba dokumentovati osnovu za procjenu kontrolnog rizika**
- procjena može biti **kvalitativna** (maksimalan, velik, umjeren, mali) i kvantitativna (0 do 1)

Izvođenje dokaznih testova

- posljednji korak u postupku odlučivanja je izvođenje dokaznih testova

VRIJEME PROVOĐENJA REVIZIJSKIH POSTUPAKA

- Uobičajeni termini provođenja revizije su **datum periodičnog ili završnog obračuna**
- Planiranje revizije i provođenje preliminarnih analitičkih postupaka se poduzima odmah na početku godine
- Tokom godine se provode testovi kontrole (računovođe manje zaposlene pa se mogu posvetiti testovima)
- Dokazni testovi se obavljaju na kraju poslovne godine i trebaju se završiti prije izdavanja mišljenja odnosno prije završetka revizije (krajem godine ili krajem februara kada se moraju predati FI)

OBJAVLJIVANJA POVEZANA SA INTERNOM KONTROLOM

- revizor je **dužan obavijestiti revizijski odbor** (ako postoji) ili menadžment (ako ne postoji revizijski odbor) o svim bitnim nedostacima interne kontrole
- o ostalim nedostacima (koje se smatraju nebitnim) revizor **može odlučiti da obavijesti ili ne obavijesti revizijski odbor**
- preporuka je da se bitni nedostaci saopšte u **pisanom obliku** (forma izvještaja) u koji je potrebno uključiti:
 - izjavu o tome šta je svrha revizije
 - definiciju bitnih nedostataka
 - izjava o ograničenjima
- izjave o slabostima mogu se saopštiti i **usmeno** ali to onda revizor mora navesti u svojim dokumentima
- revizor **posebno mora ukazati na bitne nedostatke** koji se mogu tretirati kao značajna slabost (djelovanja interne kontrole koja ne smanjuju nivo rizika nastajanja pogreške koje su značajne za sastavljanje FI)
- revizor **ne smije izostaviti objaviti bitne nedostatke interne kontrole**

7. UČINCI KOMPJUTERSKE OBRADJE PODATAKA NA REVIZIJSKI RAD

Ciljevi učenja:

- promjene kompjuterske tehnike i uticaj na revizijsku praksu
- učinak EOP na internu kontrolu
- kontrola software-a u uslovima EOP
- proučiti stepen složenosti EOP
- kako vršiti reviziju u uslovima EOP
- načini primjene kompjutera u reviziji
- kako procijeniti kontrolni rizik kada računovodstvo komitetna vodi uslužna računovodstvena organizacija

SAS 22; AU 311 – Planiranje i razvoj

SAS 31; AU 326 – Dokazni materijal

SAS 47 AU 312 – Revizijski rizik i značajnost u provođenju revizije

SAS 55; AU 319 – razmatranje interne kontrole u reviziji FI

SAS 65; AU 322 – Revizorsko razmatranje funkcije interne kontrole u reviziji FI

SAS 70; AU 324 – Izvještaji uslužnih organizacija o obračunavanju poslovnih događaja

DOSTIGNUĆA KOMPJUTERSKE TEHNOLOGIJE I NJIHOV UČINAK NA REVIDIRANJE

- **Karakteristike** novih informacionih tehnologija su:
 - kapacitet računara se povećao
 - cijena smanjena
 - razvijeni mnogi software
 - poboljšan rad u mreži (revizor treba obraditi posebnu pažnju kontroli pristupa mreži)
 - elektronska razmjena podataka
 - olakšan rad krajnjeg korisnika
 - sistem obrade podataka u realnom vremenu (radna datoteka poslovnih događaja se napušta kod on-time sistema; vođenje zaliha prema JIT sistemu; postoji manji broj dokumenata)
 - poboljšana podrška poslovnom odlučivanju (DSS, ekspertni sistemi i sl.) (koriste se kod odobravanja odgode plaćanja, procjene polise osiguranja i sl. ; obično za revizora predstavlja problem kontrole jer se mora upoznati sa «logikom» ekspertnog sistema)
 - mogućnost rada po odjelima
- revizor treba da razumije kako te nove tehnološke promjene mogu uticati na rad revizora

UČINAK EOP-a NA INTERNU KONTROLU

- **razvijenost kompjuterske obrade podataka utiče na komponente interne kontrole**
 - **uslovi u kojima se provodi**
 - **podjela odgovornosti** – u uslovima EOP odjeli gube odgovornost za kontrolu, a ta odgovornost prelazi na EOP; EOP treba biti tako organizovan da ne dozvoli neovlašten upad u bazu podataka
 - **politika i praksa zapošljavanja** – za radnike u EOP je izuzetno važna vještina i profesionalnost, a sam nadzor je sveden na samo nekoliko radnika
 - **procjena rizika**
 - **kontrolne aktivnosti**
 - **obrada podataka** – kod neautomatizovanih sistema provjera identiteta osobe koja obrađuje podatke se vrši potpisivanjem; kod automatizovanog sistema postupci odobravanja su dio samog programa (npr automatska provjera kupca i odobrenje odgode plaćanja); kod EOP ponekad ne postoje kopije izvornih dokumenata jer ih sistem uopšte ne kreira

- **podjela dužnosti** – veoma je teško izvršiti podjelu dužnosti u EOP; ponekad se podjela dužnosti obavlja automatski; ponekad se za te poslove koriste lozinke
- **fizička kontrola** – ne postoji mogućnost fizičke kontrole dokumenata jer oni nisu ni kreirani; lakše je u EOP sistemu kreirati lažni dokument, steći korist i onda to sve pobrisati u sistemu, ako imamo mogućnost pristupa sistemu; poseban problem je čuvanje kopija elektronski obrađenih podataka na odgovarajućim medijima
- **informisanje i objavljivanje**
- **nadzor**

KONTROLA U EOP USLOVIMA

- **dvije velike skupine kontrolnih aktivnosti** informatičkih sistema su:
 - **opšta kontrola** - uslovi za obradu podataka
 - **kontrola softvera**

Opšta kontrola

- opšta kontrola se **klasifikuje na:**
 - **organizacijska kontrola**
 - uobičajene dužnosti u EOP su: sistem analitičari, sistem programeri, programeri aplikacija, dokumentacija, upravljanje bazom podataka, kontrola i upravljanje mrežom
 - u velikim preduzećima su ove dužnosti i formalno razdvojene u posebne odjele
 - pravilo je da programeri aplikacija imaju pristup aplikacijama samo u fazi izgradnje aplikacije, a nakon toga ne
 - da sistem programeri nemaju pristup programima aplikacija
 - to znači da ako ista osoba obavlja poslove sistem analitičara i programera aplikacije onda može lako izvršiti pronevjere (promjeniti visinu plate i slično)
 - u malim i srednjim preduzećima je teško provesti takvu podjelu dužnosti tako da je potrebno ugraditi druge mehanizme kontrole
 - **kontrola razvoja i modifikacije sistema**
 - ako se koriste uobičajene politike i postupci za razvoj sistema
 - ako se u razvojni postupak uključe revizori
 - ako se za svaki softver osigura dobra programska dokumentacija
 - **faze razvoja sistema su:**
 - studija provedivosti
 - oblikovanje
 - programiranje
 - ispitivanje

- primjena
- dokumentovanje
- sa stanovišta revizora važno je da li su svi postupci promjene ili izgradnje sistema pravilno odobreni, testirani i primjenjeni
- **kontrola hardvera i softvera sistema**
 - obično revizor ne vrši provjeru hardvera
 - revizor ne vrši provjeru niti sistemskog softvera
 - revizor treba provjeriti da li je proizvođač hardvera preduzeo potrebne procedure za zaštitu podataka (dvostruki obračun, provjera pariteta, povratna provjera, dvostruko učitavanje i slično)
- **kontrola zaštite i pristupa**
 - fizička zaštita hardvera i podataka
 - lociranje EOP u posebnu prostoriju u kojoj se provjerava pristup
 - zabrana pristupa programerima u prostoriju gdje se vrši obrada podataka
 - zaštita od požara, poplave, elektroinstalacije i sl.
 - Zaštita od nestanka električne energije
 - krađu imovine i podataka
 - fizička zaštita udaljenih terminala
 - kontrola odobravanja pristupa putem lozinki
- **kontrola rada i podataka**
 - da osigura da hardver i softver funkcionišu bez prekida
 - zabrana pristupa tehničke službe aplikacijama, bazi podataka
 - rotacija dužnosti operatera
 - dnevnik rada operatera, programera, sistem analitičara
 - kako program kontroliše unos podataka i ispravljanje grešaka
 - da li se datoteke čuvaju na pravi način
 - postoje li procedure za ponovno pokretanje sistema u slučaju pada sistema

Kontrola softvera

- Kontrola softvera obuhvata:
 - **Kontrolu obuhvata podataka**
 - Da su svi poslovni događaji proknjiženi
 - Da su proknjiženi samo jedanput
 - Da su neproknjiženi poslovni događaji identifikovani, prekontrolisani, ispravljeni i ponovno uneseni u sistem
 - Odnosi se na principe valjanosti, potpunosti i procjene
 - Najbolji način kontrole obuhvata podataka je kreiranje dnevnika poslovnih događaja koji treba pored osnovnih podataka da sadrži i

- podatke o vremenu i datumu unosa podataka, terminalu sa kojeg su uneseni podaci, radniku i njegovoj šifri
- Obično se radi olakšanja kontrole pravi registar poslovnih događaja, registar operatera sa šifrom, registar vrsta poslovnih knjiženja i sl.
 - Uobičajeni način kontrole gubljenja podataka kada postoje izvorni dokumenti je batch obrada (ukupan iznos neke stavke, zbroj naturalnih podataka, zbroj knjiženja)
 - **Kontrolu valjanosti podataka**
 - Uobičajene kontrole valjanosti su:
 - Test ograničenja
 - Test raspona vrijednosti
 - Provjera promjene početne vrijednosti
 - Test sadržaja polja
 - Test predznaka
 - Za poboljšanje tačnosti podataka koriste se povratni dokumenti (dokument iz dva dijela, od kojih se drugi dio vraća kao dokaz izvršenja)
 - Kod on-line unosa podataka mogu se ugraditi posebne procedure za provjeru valjanosti podataka
 - **Kontrolu obrade**
 - Provjerava da li je obrada podataka tačna
 - Da li se koriste podaci odgovarajuće datoteke
 - Da li su tačni kontrolni zbrojevi (automatska kontrola dvojnog knjigovodstva)
 - Da li su rezultati u okvirima zadatih ili očekivanih vrijednosti
 - **Kontrolu outputa**
 - Da li se rezultati obrade neovlašteno koriste
 - Podatke o vremenu i datumu kreiranja izvještaja, imenu radnika koji je kreirao izvještaj, terminalu sa kojeg je izvještaj kreiran i sl.
 - Da li je rezultat tačan potpun (dijeljenje tabele na dva ekrana)
 - **Kontrolu pogrešaka**
 - Kontrola pogrešaka treba da identifikuje pogreške koje sistem nije sam ispravio
 - Nakon identifikacije je važno da se pogreška ispravi
 - Nakon ispravke vraća se u sistem
 - Potrebno je odvojiti grupu za kontrolu podataka od grupe za obradu poslovnih događaja
 - Sve otkrivene greške treba registrovati u posebnoj datoteci, posebno prikazujući ispravljene od neispravljenih grešaka

SLOŽENOST EOP SISTEMA

- EOP sistemi se svrstavaju u **tri grupe**:
 - **Jednostavni sistemi** - jedan ili više PC računara povezanih mrežom; programi se kupuju od eksternih programera uz male prepravke
 - **Srednje složeni sistemi** – jedan server i više PC računara povezanih u mrežu – obično nemaju posebne zahtjeve u pogledu čuvanja hardvera (posebna prostorija i sl.), obično se kupuje softver izvan preduzeća, ponekad se i prepravi ili razvije vlastiti, dokumetacija sistema obično nije zadovoljavajuća
 - **Složeni sistemi** – više servera i mnogo PC računara; velike baze podataka, on-line obrada u realnom vremenu, distribuirana obrada podataka, razvijen telekomunikacijski sistem; obično su smješteni u posebne prostorije, imaju skoro sve moguće zaštite, dobro su dokumentovani, sa podejlom dužnosti radnika na analitičare, programerre i operatere, obično se zahtijeva specijalno znanje revizora u slučaju revizije ovakvih EOP sistema

REVIZIJSKI POSTUPAK U USLOVIMA EOP-a

- **Revizor treba poznavati sljedeće činjenice**:
 - **Obim** u kojem se koristi kompjuter za obradu podataka
 - **Složenost** kompjuterskih operacija
 - **Organizaciona** struktura kompjuterske obrade podataka
 - **Raspoloživost** podataka s obzirom na prikupljanje dokaznog materijala
- Složeniji EOP znači veće napore za razumijevanje interne kontrole
- Posebno se to odnosi na preduzeća koja imaju dokumentaciju u elektronskom obliku
- Revizijska grupa bi trebala imati stručnjaka za kompjutersku reviziju
- Revizijski ciljevi se ne mijenjaju kada se podaci obrađuju elektronski
- Mijenjaju se revizijski postupci

Revizijske strategijske odluke

- **strategija nezavisnosti** (uslova pod kojima rede kompjuteri
- dva su uslova:
 - komitent mora imati odgovarajuću **izvornu dokumentaciju** i računovodstvenu evidenciju koja se može pročitati bez korištenja EOP
 - komitent mora omogućiti **praćenje poslovnog događaja** od izvornog dokuemnta do računovodstvene evidencije i obratno
- revizor se olanja na kontrolu inputa i outputa bez zadržavanja na obradi podataka (koju vrši kompjuter)
- **strategija pouzdanja** – opšta kontrola i kontrola softvera

REVIZIJSKE TEHNIKE PODRŽANE SOFTVEROM

- koriste se kao pomoćno sredstvo pri testiranju kontrola softvera
- **vrste revizijskih tehnika podržane kompjuterom** su:
 - **opšti revizijski softveri** –
 - služi za provođenje testova u bazama podataka komitenta – zasniva se na složenim kompjuterskim programima
 - primjer programa za obradu potraživanja od kupaca
 - postavljanje ciljeva programa – testiranje matematičke tačnosti analitičkog knjigovodstva kupaca, popunjavanje obrasca za potvrđivanje
 - dizajniranje programa – utvrđivanje strukture podataka, određivanje oblika potvrđivanja
 - kodiranje naredbi – priprema specifikacijske liste opšteg revizijskog softvera
 - procesiranje – pristup bazi podataka, obično se pravi radna datoteka ili kopija datoteke
 - procjenjivanje izlaznih podataka – provjera outputa, uvid u potvrđivačku izvještaje, slanje potvrđivanja kupcima
 - prednosti opšteg revizijskog softvera su:
 - jednostavan
 - ograničeno poznavanje EOP i programiranja
 - razvoj programa u kratkom roku
 - nedostaci su:
 - koristi se nakon obrade podataka od strane komitenta
 - sposobnost ograničena smo na provjeru baze podataka
 - **prilagođeni revizijski softveri**
 - izrađuje revizor za posebne revizijske ciljeve
 - izrađuju se kada opšti revizijski softveri nisu prikladni postojećem kompjuterskom sistemu komitenta, ili kada se žele provesti testiranja koja se ne mogu uraditi opštim rev. softverom
 - ako će se koristiti i u budućim revizijama
 - nedostatak je što im je izrada skupa, dugo traje i prilagođeni su samo za uslove rada komitenta
 - pogodan je npr za testiranje inventure
 - **test podaci** –
 - revizor generiše skup kontrolnih podataka
 - vrši provjeru softvera
 - upoređuje rezultate softvera sa kontrolnim podacima
 - pogodan je za:
 - kontrolu tačnosti podataka i potprograma za otkrivanje grešaka
 - kontrolu logike postupka

- aritmetičke obračune
- uključenost poslovnih događaja u dokumentaciju
- prednosti su što pruža neposredan dokaz o efikasnosti kontrole sadržane u softveru
- nedostaci su:
 - sastavljanje test kontrole teče sporo
 - ne postoji sigurnost da li su svi testovi uključeni
 - mora postojati sigurnost da su test rezultati generisani od strane softvera
- **cjeloviti test mogućnosti**
 - istovremeno sa stvarnim podacima se unose i test podaci
 - simulira se unošenje podataka za neko «lažno» preduzeće
 - postižu se isti ciljevi kao i metodom test podataka samo što se testiranje odvija u stvarnim uslovima poslovanja komitenta
 - nedostatak je što iziskuje znatne troškove
 - nedostatak je i uklanjanje test podataka iz evidencije (brisanjem test podataka)
- **usporedna simulacija**
 - napraviti kompjutersku simulaciju koja imitira ponašanje komitentovog softvera
 - upoređuje rezultate takvog softvera sa rezultatima softvera komitenta
 - prednosti su:
 - provjerava kontrole koje se koriste u softveru komitetna
 - može se testirati veliki broj poslovnih događaja
 - nedostatak je cijena izrade simulacije
- **istodobne revizijske tehnike**
 - tri su istodobne revizijske tehnike
 - djelomičan ispis sadržaja memorije
 - datoteke za revizijsku provjeru sistema
 - ekspertni sistemi

PRIMJENA MIKROKOMPJUTERA

- revizijski zadaci koji se mogu riješiti primjenom PC su:
 - **izrada probnog bilansa** – koriste se originalni podaci iz baze podataka komitenta; posebno pogodno za konsolidovane bilanse
 - **izrada radne dokumentacije** – kontrola potvrđivanja, obračun kamata, amortizacije i sl.
 - **izrada revizijskih programa** – postoje programi «generatori revizijskog programa» koji omogućuju automatiziranu izradu revizijskog programa
 - **provođenje analitičkih postupaka** – analiza podataka FI – pogodan i Excel
 - **izrada dokumentacije o internoj kontroli** - obrada upitnika, pisanje izvještaja o internoj kontroli

- **izrada softvera za statističke metode uzorka** – izrada ili korištenje gotovih paketa za obradu i rad sa statističkim uzorcima
- **vrste revizijskih softvera su:**
 - tablični kalkulatori i tekst procesori
 - revizijski softveri za opšte namjene

REVIZIJA RAČUNOVODSTVENIH PODATAKA KOJE SU OBRADILE VANJSKE USLUŽNE ORGANIZACIJE

- u slučaju kada obradu podataka radi konsultantska eksterna organizacija treba provjeriti:
 - stepen međusobnog djelovanja komitentovih kontrola i kontrola uslužne organizacije
 - kontrolu koju je primjenio komitent za poslovne događaje koje je obradila uslužna organizacija
 - prijašnje iskustvo revizora sa organizacijom za pružanje računovodstvenih usluga
 - obim podataka koji se revidira
- revizor se može osloniti i na mišljenje revizora koji je revidirao poslovanje uslužne organizacije

- IV DIO – statistički alati revizije

8. REVIZIJSKA METODA UZORKA: PREGLED I PRIMJENA NA TESTOVE KONTROLE

Ciljevi učenja:

- naučiti definiciju revizijske metode uzorka
- naučiti vrste revizijskih postupaka koji nisu utemeljeni na metodi uzorka
- razumjeti osnovnu terminologiju vezanu za metode uzoraka
- naučiti vrste revizijskih metoda uzorka
- naučiti kako primijeniti revizijsku metodu uzorka
- proučiti primjer koji se odnosi na revizijsku metodu uzorka utemeljenu na određenom obilježju uzorka

SAS 22; AU 311 – Planiranje i nadzor

SAS 39; AU 350 – Revizijska metoda uzorka

SAS 47; AU312 – Revizijski rizik i značajnost u provođenju revizije

SAS 53; AU 316 – Odgovornost revizora da otkrije i izvjesti o pogreškama i nepravilnostima

- treći standard traži **razumno a ne apsolutno** uvjerenje o realnosti i objektivnosti FI
- **neekonomično** provoditi ispitivanje cjelokupne evidencije, već se vrši ispitivanje određenog dijela računovodstvene evidencije i poslovnih događaja

Definisanje revizijske metode uzorka

- primjena revizijskog postupka na **manje od 100% stavki**
- korisnike FI informisati da je revizija provedena na osnovu uzorka
- rizik korištenja uzorka odnosi se na mogućnost **da birani uzorak nije reprezentativan** i da će revizor, kao rezultat, donijeti krivi zaključak
- rizik koji se ne odnosi na korištenje uzorka proizlazi iz mogućnosti da revizor koristeći neprimjerene revizijske postupke **ne uspije otkriti pogrešku** ili pogrešno protumači rezultate dobivene na osnovu revizije (nije moguće izmjeriti na osnovu metoda zasnovanih na metodi uzorka)

Izbori revizijskih dokaza koji ne uključuju primjenu metode uzorka

- u načelu **postupci koji nisu zasnovani na metodi uzorka su:**
 - **upiti i posmatranja** (kod upoznavanja sa komitentom; utvrđivanje postojanja zaliha)

- **analitički postupci** (poređenje salda prethodne i tekuće godine)
- postupci primijenjeni na svaki element populacije (**100% pojave**; sva potraživanja od kupaca)
- skupine poslovnih događaja ili salda **koja nisu testirana** (za one pojave za koje revizor procijeni da nisu značajne ili da postoji nizak nivo rizika postojanja greške)

TERMINOLOGIJA

- osnovni termini iz statistike su:
 - **rizik korištenja uzorka** (što je uzorak veći to je rizik manji)
 - **pogreške tipa I i II**
 - ponekad se nazivaju alfa i beta rizici
 - I – rizik procjene prevelikog kontrolnog rizika (rizik pogrešnog odbacivanja – vezani za efikasnost revizije)
 - II – rizik procjene premalog kontrolnog rizika (rizik pogrešnog prihvatanja)
 - **Tačnost** – mjera podudarnosti procjene na osnovu uzorka sa stvarnim značajkama populacije (dopustiva stopa devijacije – dopustiva pogreška)

VRSTE REVIZIJSKIH METODA UZORKA

- revizijska metoda uzorka može biti:
 - **nestatistička** (bez korištenja statističkih metoda uzorka – na profesionalnoj procjeni revizora)
 - **statistička** (sa korištenjem statističkih metoda uzorka – koji se bazira na primjeni zakona vjerovatnoće
- **prednosti** statističkih metoda su:
 - pomaže revizoru da olikuje uzorak
 - izmjeri dovoljnost prikupljenih dokaza
 - kvantificira rizik primjene uzorka
- **nedostaci** statističkih modela su:
 - dodatni troškovi za edukaciju revizora u oblasti primjene statističkih metoda
 - dodatni troškovi za oblikovanje i provedbu revizijske metode uzorka

Tehnike zasnovane na obradi statističkog uzorka

- **zasnovana na obilježju pojave**
 - koristi se za procjenu udjela populacije koji posjeduje određene karakteristike
 - najčešće se koristi u vezi sa testovima

- utvrđuje se stopa devijacije sa ciljem utvrđivanja da li se kontrola može osloniti na primjerenost računovodstvenih postupaka
- **zasnovana na monetarnoj jedinici**
 - za procjenu monetarnog iznosa greške za skupinu poslovnih događaja za obradu uzorka zasnovanog na određenoj karakteristici
- **zasnovana na klasičnim varijablama**
 - standardni testovi uzorka

ODREDBE SAS-a U VEZI SA UZORKOM (39)

- **planiranje** – primjena revizijske metode uzorka mora biti dobro planirana u pogledu:
 - povezanosti uzorka i ciljeva testa
 - maksimalne stope devijacije
 - rizika procjene kontrolnog rizika
- **izbor uzorka**
 - da elementi uzorka budu izabrani na osnovu kojeg se može očekivati da će uzorak biti reprezentativan za populaciju
- **izvođenje i vrednovanje**
 - treba uzeti u obzir 4 aspekta i to:
 - učinak koji nastaje uslijed nemogućnosti da se primjene planirani revizijski postupci na pojedine elemente uzorka (npr nedostatak dokumentacije)
 - projekciju rezultata dobivenih obradom uzorka na populaciju koja se testira te uporediti te rezultate sa planiranim
 - razmotriti rizik korištenja uzorka – može se kvantificirati
 - razmotri pogreške i sa kvalitativnog aspekta (osobinu i vrstu greške, moguću vezu greške sa drugim fazama revizije itd)

METODE STATISTIČKOG UZORKA UTEMELJENE NA ODREĐENOM OBILJEŽJU UZORKA PRIMJENJENA NA TESTOVE KONTROLE

- koristi se za procjenu udjela pojedine značajke u cjelokupnoj populaciji
- revizor mora planirati, izvesti, vrednovati i dokumentovati primjenu metode uzorka
- **koraci u primjeni metode uzorka su:**
 - **planiranje**
 - određivanje ciljeva za testove kontrole
 - definisanje devijacija od kontrolnih postupaka
 - definisanje populacije
 - definisanje jedinice uzorka
 - određivanje veličine uzorka

- **izvođenje**
 - slučajan izbor elemenata u uzorak
 - izvođenje revizorskih postupaka
- **vrednovanje**
 - izračunavanje rezultata dobivenih obradom uzorka
 - analiziranje pogrešaka
 - donošenje konačnih zaključaka

Planiranje u primjeni uzorka

- **određivanje ciljeva testova kontrole**
 - cilj je **procjena efikasnosti** interne kontrole na koju se revizor želi osloniti da bi smanjio kontrolni rizik ispod maksimuma
 - revizor nastoji **procijeniti stopu devijacije** ili pogreške za svaku kontrolu izabranu za testiranje
 - obično daje rezultate ako postoje dokumentovani dokazi
- **definisanje devijacija od kontrolnih postupaka**
 - revizor treba **definirati** šta je to devijacija u konkretnom slučaju
 - svaka devijacija se može definirati kao **odstupanje** od odgovarajuće procedure propisane od strane interne kontrole (na primjer, prodaja izvršena bez dodatnog odobrenja uprave)
- **definisanje populacije**
 - populaciju čine **sve stavke** posmatrane pojave iz koje se određuje uzorak
 - revizor mora procijeniti da li je populacija iz koje se uzima uzorak **primjerena cilju** revizije (za provjeru robe koja je otpremljena a nije fakturisana nije dobra populacija prodajnih faktura već populacija otpremljene robe)
 - potrebno je odrediti i **vremensko razdoblje** koje će biti pokriveno testom (ponekad će biti neefikasno populaciju određivati na osnovu cjelokupnog vremenskog perioda)
- **definisanje jedinice uzorka**
 - pojedinačni članovi populacije se nazivaju **jedinice uzorka** (npr dokument, faktura, otpremnica, paket prodajnih faktura)
- **određivanje veličine uzorka**
 - za određivanje veličine uzorka bitna je revizijska procjena
 - faktori koje treba razmotriti su:
 - **prihvatljiv nivo rizika da se kontrolni rizik procijeni prenisko**
 - inverzni odnos
 - **dopustiva stopa devijacije**
 - također inverzan odnos
 - predložena dopustiva stopa devijacije za nivo procjene kontrolnog rizika je:

- niska 2-6%
- umjerena 7-10%
- malo ispod maksimuma 11-20%
- maksimalna test se propušta
- testiranje na gornju granicu (premašuje li stvarna stopa devijacije dopustivu stopu devijacije)
- **očekivana stopa devijacije za populaciju**
 - procijeniti stopu devijacije na osnovu rezultata iz prethodne godine ili na osnovu probnog uzorka
 - što je veća očekivana stopa devijacije to je veći uzorak (direktna veza)
- **veličina populacije**
 - veličina populacije obično ima veoma mali uticaj na veličinu uzorka
 - obično ima uticaj ako je uzorak uzet iz veoma male populacije (ispod 5.000 jedinki)

Izvođenje

- **koraci su:**
 - **slučajni izbor elemenata uzorka**
 - neograničeni slučajni izbor bez ponavljanja (kada je izabran uklanja se iz okvira populacije i ne može biti ponovno izabran)
 - može se koristiti tablica slučajnih brojeva ili npr. generator slučajnih brojeva u Excelu (komanda Randomize)
 - **izvođenje revizijskih postupaka na odabranom uzorku**
 - prilikom izvođenja revizijskih postupaka revizor se može naći u sljedećim situacijama:
 - **poništeni dokument** – ne predstavlja odstupanje, potrebno ga je zamijeniti novim
 - **nekorišteni ili neprimjenjivi dokument** - ne predstavlja devijaciju, potrebno ga je zamijeniti
 - **dokument koji nedostaje** – smatra se devijacijom
 - **prekidanje testa prije završetka** – ako je rano otkriven veliki broj devijacija revizor treba razmotriti prekidanje testa

Procjena rezultata

- **faza procjene uključuje sljedeće korake:**
 - **izračunavanje rezultata obrade uzorka**
 - **stopa devijacije** je broj devijacija podijeljen sa veličinom uzorka
 - revizor mora uzeti u obzir i rizik korištenja uzorka
 - **analiziranje pogrešaka**

- revizor treba procijeniti **kvalitativne** aspekte utvrđenih devijacija
- razmotriti **osobinu svake devijacije** i njene **uzroke**
- razmotriti kako te devijacije mogu **uticati** na ostale faze revizije
- **donošenje konačnog zaključka**
- revizor **upoređuje** dopustivu stopu devijacije sa izračunatom stopom devijacije
- ako je izračunata stopa manja od dopustive revizor može zaključiti da se na kontrolu može osloniti
- u suprotnom, revizor može:
 - provesti testiranje drugih kontrolnih postupaka
 - povećati nivo procjene kontrolnog rizika

PRIMJER PLANA OBRADE STATISTIČKOG UZORKA NA OSNOVU ODREĐENOG OBILJEŽJA

- obraditi na vježbama

NESTATISTIČKI PRISTUP METODI UZORKA PRIMIJENJENOJ ZA TESTOVE KONTROLE

- **razlika u odnosu na statističke metode je:**
- **određivanje veličine uzorka**
 - koristi se profesionalna procjena revizora (a ne statističke tablice)
- **slučajni izbor elemenata uzorka**
 - doušta slučajni izbor ali i druge metode kao što je hazardni izbor
 - hazardni izbor je izbor elemenata u uzorak bez neke razumne osnove, bez nekog određenog razloga za uključivanje ili isključivanje elemenata iz uzorka
- **izračunavanje rezultata uzorka**
 - revizor može izračunati stopu devijacije ali ne može kvantificirati izračunatu gornju stopu devijacije i rizik primjene uzorka

9. REVIZIJSKA METODA UZORKA: PRIMJENA NA DOKAZNE TESTOVE SALDA

CILJEVI UČENJA

- razviti plan za primjenu metode uzorka na dokazne testove salda
- upoznati se sa primjenom metode uzorka utemeljene na određenoj monetarnoj jedinici
- proučiti prošireni primjer metode uzorka utemeljene na određenoj monetarnoj jedinici
- upoznati se sa tehnikom nestatističkog pristupa u primjeni metode uzorka
- metoda uzorka utemeljena na klasičnim varijablama
- proučiti primjer koji se odnosi na gore navedenu primjenu metode uzorka utemeljene na klasičnim varijablama

SAS 22; AU 311 – planiranje i nadzor

SAS 39; AU 350 – revizijska metoda uzorka

SAS 47; AU 312 – Revizijski rizik i značajnost u provođenju revizije

SAS 53; AU 316 – Odgovornost revizora za otkrivanje i izvještavanje o pogreškama i nepravilnostima

- **revizijske metode uzorka se mogu koristiti:**
 - za provjeru **pouzdanosti interne kontrole** – poglavlje 8
 - za dokazne **testove salda** (tačnost finansijskih izvještaja) – poglavlje 9
 - metode statističkog uzorka utemeljene na određenoj **monetarnoj jedinici**
 - metode statističkog uzorka utemeljene na **klasičnim varijablama**
 - tehnike **nestatističkog pristupa** u primjeni metode uzorka

PLAN ZA PRIMJENU METODE UZORKA NA DOKAZNE TESTOVE SALDA

- i kod primjene metode uzorka na dokazne testove salda koriste se **isti koraci** (navedeni u poglavlju 8):
- **planiranje** – u značajnoj mjeri se mora osloniti na procjenu
 - **određivanje ciljeva testa**
 - dokaznih testova prihvatljivosti izjava o iznosima iskazanim u FI
 - često se koristi
 - testira se hipoteza da saldo određenog računa u FI nije u značajnoj mjeri pogrešno iskazan
 - za razvijanje procjene o određenom iznosu
 - povremeno se koristi u specijalnim uslovima ili prema specijalnim zahtjevima

- **definisanje populacije**
 - tako da izabrani uzorak bude u skladu sa postavljenim revizijskim ciljevima
 - rezultati obrade uzorka se mogu primijeniti samo na onu populaciju iz koje je izabran uzorak
- **definisanje jedinice uzorka**
 - samo elementi koji čine populaciju se mogu koristiti kao jedinica uzorka
 - može to biti račun kupca, poslovni događaj, stavka poslovnog događaja, svaki pojedini dolar na računu
- **izbor tehnike za provođenje revizijske metode uzorka**
 - izbor statističkog ili nestatističkog pristupa
 - ako je izabran statistički pristup onda se mora odlučiti između
 - uzorak na monetarnoj jedinici
 - uzorak na klasičnim varijablama
 - obje metode imaju svojih i prednosti i slabosti
- **određivanje veličine uzorka**
 - **razmatranje varijacija unutar populacije**
 - izračunavanje standardne devijacije na pilot uzorku ili koristeći rezultate prethodnih testova
 - ako se poveća varijabilnost populacije treba povećati i veličinu uzorka
 - dobar način smanjenja uticaja varijabiliteta populacije je razbijanje populacije na homogenije grupe (stratum)
 - varijabilitet populacije nema uticaja na veličinu uzorka kod metode uzorka na osnovu monetarne jedinice, jer je jedinica uzorka dolar, koji u principu nema varijabiliteta
 - **određivanje prihvatljivog nivoa rizika pogrešnog prihvatanja**
 - rizik da uzorak podržava zaključak da saldo nije u značajnoj mjeri pogrešno iskazan, iako je on pogrešno iskazan (greška tipa II)
 - odnosi se na efikasnost revizije
 - što je niži prihvatljivi nivo pogrešnog prihvatanja to je potrebno imati veći uzorak
 - **određivanje prihvatljivog nivoa pogrešnog iskazivanja**
 - određivanje maksimalnog nivoa do koje se račun može pogrešno iskazati a da re FI mogu prihvatiti kao pouzdani
 - inverzna zavisnost
 - **određivanje očekivanog nivoa pogrešnog iskazivanja**
 - određivanje nivoa pogrešnog iskazivanja za koje revizor vjeruje da postoji u unutar populacije
 - direktna veza
 - **razmatranje uticaja veličine populacije**
 - po pravilu veća populacije traži i veći uzorak

- tabela uticaja na veličinu uzorka
- **izvođenje**
 - **određivanje metode za izbor elemenata uzorka**
 - metoda slučajnog uzorka
 - iskustvenog uzorka
 - vjerovatnost proporcionalna veličini
 - **izvođenje revizorskih postupaka**
 - ako nedostaje prateća dokumentacija po pravilu se to smatra pogreškom
- **vrednovanje - procjena**
 - **izračunavanje rezultata dobivenih obradom uzorka**
 - potrebno je rezultate uzorka projicirati na populaciju
 - **analiziranje pogrešaka**
 - kvalitativne aspekte uočenih pogrešnih iskaza
 - osobinu (da li utiču na ostale revizijske postupke i korake)
 - uzroke nastajanja (namjerne, nenamjerne, nemar, nerazumijevanje)
 - **donošenje konačnih zaključaka**
 - upoređuje se prihvatljivi nivo pogrešnog iskazivanja sa projiciranim nivoom uvećanim za dodatak na rizik korištenja uzorka
 - ako se ostvari niži nivo od prihvatljivog revizor onda revizor može ocijeniti iskaze realnim i objektivnim

METODA UZORKA UTEMELJENA NA ODREĐENOJ MONETARNOJ JEDINICI

- **koristi teoriju obrade uzorka na osnovu određenog obilježja kako bi zaključke iskazala u dolarskim iznosima radije nego u obliku stope pojavljivanja**
- ima brojne **prednosti** u odnosu na metode na osnovu klasičnih varijabli
- široko i raznovrsno se koristi od strane revizora (potraživanja od kupaca, potraživanja po kreditima i sl.)
- **najprikladnija je za populacije sa niskom stopom pogrešaka**
- **prednosti u odnosu na ostale metode uzorka su:**
 - manja veličina uzorka u slučaju procjene da ne postoje pogrešni iskazi
 - izračunavanje veličine uzorka se ne temelji na varijacijama između elemenata unutar populacije
 - u slučaju primjene metode vjerovatnost proporcionalna veličini automatski rezultira stratificiranim uzorkom
- **nedostaci**
 - izbor nultog ili negativnog salda zahtijeva posebno razmatranje jer ove veličine neće nikada ući u uzorak
 - polazi od pretpostavke da iznos elementa uzorka nema pogrešku veću od 100%

- ako se otkrije više od jedne ili dvije greške može se doći u situaciju precjenjivanja rizika korištenja uzorka i odbacivanja inače prihvatljivog elementa populacije

Primjena metode uzorka zasnovane na određenoj monetarnoj jedinici

- **definisanje jedinice uzorka**
 - jedinica uzorka je jedan dolar odnosno poslovni događaj koji sadrži vrijednost jedan dolar (logička jedinica)
- **izbor uzorka**
 - primjenjuje se vjerovatnost proporcionalna veličini koja svakom elementu daje podjednaku mogućnost izbora u uzorak (obično se koriste programi)
 - dijeli populaciju u na grupe istih dolarskih iznosa tj dolarske grupe
 - svaka dolarska grupa predstavlja interva uzorka
 - interval uzorka se određuje dijeljenjem knjigovodstvene vrijednosti populacije (2.500.000) sa veličinom uzorka (100) = 25.000
 - revizor bira slučajni broj između 1 i intervala uzorka npr 4000, pa zatim dodaje interval uzorka
(4000+25000=29000+25000=54000+25000=79000...)
 - račun većih iznosa imaju veću šansu da budu izabrani u uzorak
- **određivanje veličine uzorka**
 - koristi se tablica veličine uzorka
 - prema formuli
$$VU = \frac{KV}{[DP - (OP \cdot FE) / FP]} = \frac{2500000}{[125000 - (25000 \cdot 1,6) / 3,0]} = 88$$
 - gdje su:
 - VU – veličina uzorka
 - KV – knjigovodstvena vrijednost
 - DP – dopustiva greška
 - OP – očekivana pogreška
 - FE – faktor ekspanzije (uzeti iz tablice)
 - FP – Faktor pouzdanja (uzeti iz tablice)
- **procjena rezultata obrade uzorka**
 - projekcija rezultata uzorka na populaciju
 - projekcija pogrešaka precjenjivanja na populaciju naziva se gornja granica pogrešnog iskazivanja (GGPI)
- primjer na vježbama ili preskočiti ?

NESTATISTIČKI PRISTUP METODI UZORKA ZA TESTIRANJE SALDA

- **jedinica uzorka** kod nestatističkog pristupa je račun kupca, pojedinačan poslovni događaj ili stavka događaja
- **razlika u odnosu na statistički pristup je:**

- **identificiranje pojedinačno značajnih elemenata**
 - revizor određuje koji će se elementi testirati pojedinačno (koji sadrže potencijalnu pogrešku tj iskaze koji pojedinačno premašuju prihvatljivi nivo pogrešnog iskazivanja) koji putem uzorka
- **određivanje veličine uzorka**
 - varijabilnost unutar populacije
 - rizik pogrešnog prihvaćanja
 - prihvatljivi i očekivani nivo pogrešnog iskazivanja
 - veličina populacije
 - formula za izračunavanje veličine uzorka
- **izračunavanje rezultata obrade uzorka**

Primjer – na vježbama

DODATAK – metoda uzorka utemeljena na klasičnim varijablama

- koristi **teoriju normalne distribucije**
- koristi **statističke programe**
- klasične varijable koje se koriste su: **srednja vrijednost, razlike, omjere, regresiju i sl.**
- **Prikladna za populaciju koje imaju umjerenu do visoku stopu pogrešnih iskaza**
- **Prednosti:**
 - Obično rezultira manjom veličinom uzorka kada se očekuje veliki broj pogrešaka
 - Mogu se koristiti i za potcjenjivanje i precjenjivanje
 - Izbor nultih salda ne zahtijeva posebno razmatranje
- **Nedostaci:**
 - Mora se izračunati standardna devijacija za izračunavanje veličine uzorka
 - U slučaju kada je otkriveno tek nekoliko pogrešaka postoji tendencija da rezultirajuća projekcija na populaciju neće biti pouzdana

Primjena: na vježbama